

JAARVERSLAG 2017

*Erfgoedbibliotheek
Hendrik Conscience*

ERFgoed
BIBLIOTHEEK
HENDRIK
CONSCIENCE

JAARVERSLAG 2017

*Erfgoedbibliotheek
Hendrik Conscience*

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	7
BIBLIOTHEEKBELEID	9
ONZE MISSIE	9
ONZE VISIE	9
BELEIDSTHEMA COLLECTIE	10
COLLECTIEBELEID	12
collectieplan	12
Referentiecollectie leeszaal	12
Collectiebeleid	12
bijzondere aanwinsten in 2017	14
DIGITALE BIBLIOTHEEK	16
Gedigitaliseerde publicaties	16
DBNL	17
COLLECTIEZORG	18
ruimte- en depotbeheer	18
Preservering en conservering	20
BELEIDSTHEMA PUBLIEK	21
COLLECTIES VALORISEREN	23
Collectiebeschrijvingen	23
Deelcollecties in de catalogus ontsloten	24
Catalografie incunabelen	24
DAMS	24
STUDIE- EN STILTEPLEK	25
Bib Web Award	25
Bibliotheekintroductions	25
Digitale week	25
PUBLIEKSWERKING	26
Tentoonstellingen	26
Lezingen en activiteiten	27
Rondleidingen achter de schermen	29
Marketing en communicatie	29

BELEIDSTHEMA ORGANISATIE EN NETWERK	31
PARTNERSCHAPPEN	33
Focusgroepen beleidsplan	33
Ondersteuning van stedelijke partners	34
Vlaamse Erfgoedbibliotheek	34
Dotatiefonds voor Boek en Letteren	34
Lidmaatschappen	35
BEDRIJFSCULTUUR	36
Teambuilding	36
Inzet jobstudenten	36
FEITEN & CIJFERS	37
PERSONEEL	38
COLLECTIE	41
PUBLIEK	46
PERS EN MEDIA	50
AANWINSTEN EN SCHENKINGEN	56
OPVALLENDE AANWINSTEN OUDE DRUKKEN	57
OPVALLENDE AANWINSTEN MODERNE DRUKKEN	60
SCHENKINGEN	76
OPVALLENDE SCHENKINGEN EN DEPONERINGEN	76
HERBESTEMMINGEN	77
OVERZICHT SCHENKERS	77

VOORWOORD

Geachte lezer,

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience is al vele decennia de plaats bij uitstek voor iedereen die meer wil weten over de Nederlandse taal, cultuur en geschiedenis van Vlaanderen. Het is onze ambitie om systematisch alle publicaties te verzamelen die in Vlaanderen rond deze thema's worden gepubliceerd.

Dit 'Vlaams' uitgangspunt kreeg in 2017 een bijkomende dimensie. Tot vandaag wordt de werking van de bibliotheek uitsluitend door de stad Antwerpen aangestuurd en gefinancierd. Een nieuw Vlaams cultureel-erfgoeddecreet maakt het nu ook voor erfgoedbibliotheeken mogelijk om werkingssubsidies bij de Vlaamse overheid aan te vragen. In het afgelopen jaar werkten we hard aan een subsidiedossier en een nieuw beleidsplan dat we in de periode 2019-2023 hopen te realiseren.

Hoewel dit proces van de beleidsplanning intensief was en veel tijd in beslag nam, betekent dit niet dat al het andere werk is blijven liggen. In dit jaarverslag leest u dat we alle facetten van onze werking ook in 2017 gestaag verder uitbouwden, met enkele opmerkelijke resultaten waar we zeer fier op terugkijken.

De collecties staan steeds centraal bij alles wat we doen. In het collectieplan beschreven we onze deelcollecties en collectieprofielen in alle details. Dit brengt een duidelijke structuur aan in een collectie van meer dan 1.500.000 volumes. Deze structuur vind je ook terug in de catalogus, die op onze vraag werd uitgebreid met een nieuwe module 'collectiebeschrijvingen'. Elke beschrijving bevat een korte omschrijving van waar de deelcollectie over gaat, welke materiaaltypes ze bevat, waar ze vandaan komt en welke publicaties ze bevat.

In de collectievorming maken we steeds meer afspraken met andere spelers uit de erfgoed-, bibliotheek- en boekensector over de bewaring van publicaties. Zo werden bestaande afspraken met andere erfgoedbibliotheeken in Vlaanderen over de bewaring van buitenlandse kranten uitgebreid en bereidden we een samenwerking voor met het ADVN | archief voor nationale bewegingen. We merken dat steeds meer prominente figuren uit de Vlaamse culturele en literaire wereld hun privécollecties een duurzame toekomst in de Erfgoedbibliotheek willen geven. De (gedeeltelijke) overnames van de bibliotheken van Guido Lauwaert en Willy Courteaux zijn hiervan mooie voorbeelden.

Tijdens de zomermaanden liep in de bibliotheek de expo 'Conn3ct', een initiatief van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek van Nederland dat naar aanleiding van het Vlaams-Nederlandse Gastlandschap op de Frankfurter Buchmesse werd ontwikkeld. De Nottebohmzaal was een prachtig kader om te ontdekken wat de tweets van Donald Trump en de boeken van Erasmus met elkaar gemeen hebben. De tentoonstelling kon rekenen op de ruime belangstelling van een breed publiek en was een meer dan geslaagd interactief experiment.

2017 was ook het jaar waarin de workshop 'Mediawijsheid Wereldoorlog I' een gouden Bib Web Award won, de Oscar van de Vlaamse bibliotheeksector. In deze workshop verenigen we oud en nieuw. Leerlingen uit de middelbare school komen in contact met erfgoed én we leren hen kritisch om te gaan met digitale bronnen. Deze bekroning smaakt naar meer. Ook in de komende jaren zullen we onze gevarieerde moderne en historische collectie gebruiken om informatiegeletterdheid en mediawijsheid bij leerlingen en studenten te stimuleren.

Tot slot wil ik nog benadrukken dat de Erfgoedbibliotheek volop blijft investeren in de digitale toekomst. De gedigitaliseerde output is dit jaar met de helft gestegen in vergelijking met het jaar voordien. Maar ook in dit domein werken we niet op een eiland. Binnen de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (DBNL) werken we samen met de Vlaamse Erfgoedbibliotheek en de Koninklijke Bibliotheek van Nederland. Onze topcollectie Vlaamse letterkunde vormt de komende jaren de basis om dit digitale corpus de komende jaren te voorzien van meer Vlaamse digitale content.

Deze mooie realisaties zijn te danken aan een zeer toegewijd team van vaste medewerkers, aangevuld met een ploeg enthousiaste vrijwilligers die ons ondersteunen in vrijwel alle onderdelen van de werking. Samen met de talrijke schenkers van publicaties en collecties dank ik hen om van de Erfgoedbibliotheek een plaats te maken waar heden, verleden en de toekomst elkaar vinden. U leest er alles over in dit jaarverslag 2017. Ik wens u veel leesplezier.

An Renard
Directeur Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience
Mei 2018

BIBLIOTHEEKBELEID

In 2017 maakte de Erfgoedbibliotheek een nieuw beleidsplan op voor de periode 2019-2023. Hieronder vindt u de verscherpte missie en visie die we in dit nieuwe plan formuleerden.

ONZE MISSIE

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience beheert en bewaart sinds haar oprichting in 1481 een unieke historische bibliotheekcollectie. Als enige zelfstandige bewaarbibliotheek in Vlaanderen verzamelt en bewaart zij systematisch alles wat in en/of over Vlaanderen rond de Nederlandse taal, cultuur en geschiedenis wordt gepubliceerd.

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience maakt haar collecties maximaal toegankelijk en beschikbaar voor onderzoek, studie, inspiratie en beleving. Als kennis- en geheugeninstelling verbindt zij verleden, heden en toekomst en biedt zij ruimte en ondersteuning voor kritische reflectie en nieuwe ideeën.

ONZE VISIE

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience blijft haar historische collectie aanvullen en verzamelt onverminderd alle nieuwe Flandricapublicaties over taal, cultuur en geschiedenis. Zij streeft hierbij naar objectiviteit, diepgang en volledigheid. Het collectiebeleid speelt in op nieuwe technologische en maatschappelijke ontwikkelingen. Door haar collecties zorgvuldig te bewaren en toegankelijk te maken garandeert de Erfgoedbibliotheek dat actuele publicaties beschikbaar blijven als het erfgoed van morgen.

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience waakt over de vrije toegang tot informatie voor het publiek van vandaag en morgen. Zij profileert zich als een open huis waarbij laagdrempeligheid en participatie richtinggevend zijn. Zij zet haar collecties, expertise en dienstverlening in om de ontwikkeling van onderzoek en de verspreiding van kennis, creativiteit en cultuur mogelijk te maken. Zo ondersteunt zij de maatschappij in de ontwikkeling van informatiegeletterdheid en in het proces van levenslang leren. Dit engagement gaat zij aan voor zowel de professionele academicus als voor de onafhankelijke onderzoeker, student en liefhebber.

Erfgoed verzamelen en bewaren, de toegang tot erfgoed garanderen en stimuleren, de rijkdom van haar collecties valoriseren en contextualiseren en expertise met haar cultureel-erfgoedgemeenschap uitwisselen, vormen de uitgangspunten voor haar beleid.

BELEIDSTHEMA COLLECTIE

De collectie van de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience verenigt meer dan vijf eeuwen Antwerpse en Vlaamse geschiedenis: het is een unieke en volledige collectie, van zeldzame oude drukken over actuele publicaties tot populaire, hedendaagse tijdschriften. Op papier, op microfilm of digitaal.

De collectie is het resultaat van een eeuwenlange en consistente verzamelpolitiek. Ze startte in 1481 met een schenking van 41 boeken; vandaag omvat ze meer dan 1,5 miljoen volumes, waaronder meer dan 40.000 oude drukken van vóór 1830. Alles samen goed voor 35 kilometer gevulde boekenplanken.

COLLECTIEBELEID

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience maakt verder werk van:

- *Duidelijke afspraken over wat ze verzamelt en wat niet;*
- *Een doordacht schenkingenbeleid.*

COLLECTIEPLAN

Samen met de opmaak van een nieuw beleidsplan werd het collectieplan in 2017 gefinaliseerd. Dit plan deelt de collectie in **vier grote kennisdomeinen** in: Taal- en letterkunde, Boek en bibliotheek, (Cultuur)geschiedenis en Wetenschapsgeschiedenis. Daaronder identificeren we 24 collectieprofielen. Voor elk profiel staat beschreven welke publicaties we momenteel verzamelen, bijvoorbeeld via aankoop of schenking. Er volgt ook een overzicht van de deelcollecties (herkomst- of thematische collecties) we in ons bezit hebben.

Dit collectieplan dient als een intern kompas voor het collectiebeleid, maar is eveneens bedoeld om onze gebruikers te informeren over welke collecties en publicaties ze hier kunnen raadplegen. Het spreekt voor zich dat dit plan *work in progress* blijft. Nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen en evoluties zullen ons telkens terug uitdagen om gemaakte keuzes bij te sturen. Daarom volgt er jaarlijks een aangepaste versie.

REFERENTIECOLLECTIE LEESZAAL

In de leeszaal van de Erfgoedbibliotheek vinden gebruikers de belangrijkste naslagwerken voor hun onderzoek in open rek terug. In 2017 werd gestart met de opmaak van een langetermijnplanning voor deze

referentiecollectie. Het doel is om verder te bouwen op het algemene collectieplan van de Erfgoedbibliotheek, en de belangrijkste zwaartepunten uit de collectie via de referentiecollectie beter en maximaal digitaal toegankelijk te maken. De uitvoering van dit plan zal in 2018 starten.

COLLECTIEBELEID

BUITENLANDSE KRANTEN

Tussen de partnerbibliotheken van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek bestaan afspraken over de bewaring van buitenlandse kranten. Hierin wordt bepaald dat partnerbibliotheken de papieren exemplaren van welbepaalde kranten- en tijdschrifttitels zo volledig mogelijk bewaren – dit alles ten behoeve van de eigen instelling én van de andere partnerbibliotheken. De titellijst met de corresponderende deponhouders wordt beheerd door de Vlaamse Erfgoedbibliotheek.

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience treedt al enkele jaren op als deponhouder voor het *NRC-Handelsblad* en de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Het **aantal titels** werd dit jaar **uitgebreid**. De Erfgoedbibliotheek is nu ook deponhouder voor *Elsevier*, *De Groene Amsterdammer* en *Vrij Nederland*.

VOORBEREIDING SAMENWERKINGSOVEREENKOMST MET HET ADVN

Publicaties over de Vlaamse beweging nemen een prominente plaats in binnen het verzamelbeleid van de Erfgoedbibliotheek. Ook het ADVN | archief voor nationale bewegingen verzamelt en beheert het erfgoed omtrent de Vlaamse beweging in haar brede historische en thematische context. Omdat beiden zijn gehuisvest in het centrum van Antwerpen en omdat belangrijke delen van beide bibliotheekcollecties overlappen, werd een **samenwerkingsovereenkomst** voorbereid om de krachten te bundelen.

Het doel is om een herbestemmingsplan op te stellen voor een groot deel van de ADVN-bibliotheekcollectie. Ze wordt ondergebracht in de Erfgoedbibliotheek, waar ze in optimale omstandigheden wordt bewaard en toegankelijk zal zijn voor wetenschappelijk onderzoek. Daarnaast stellen beide instellingen een strategie op voor het digitaliseren van relevante publicaties binnen de bibliotheekcollectie Vlaamse beweging.

Verwacht wordt dat de overeenkomst begin 2018 kan worden geformaliseerd.

ONDERZOEK STRIPCENTRUM

De Erfgoedbibliotheek is partner in een **vooronderzoek naar een gestructureerd strip erfgoedbeleid** voor Vlaanderen. Strip Turnhout nam hiertoe het initiatief en vroeg een projectsubsidie aan bij de Vlaamse overheid. Andere partners zijn het Letterenhuis, LUCA School of Arts en FARO. Het vooronderzoek moet leiden tot het afbakenen van prioriteiten en het maken van duidelijke afspraken. Zo moet duidelijk worden wie welke taken voor het Vlaamse strip erfgoed blijvend zal opnemen, en welke kansen en uitdagingen dit met zich meebrengt. Mits goedkeuring van de subsidie gaat het project in de loop van 2018 van start.

BIJZONDERE AANWINSTEN IN 2017

COLLECTIES

In 2017 kon de Erfgoedbibliotheek opnieuw rekenen op verschillende gulle schenkers en mecenasen die een bijzondere collectie schonken. Hieronder volgt een kort overzicht.

Met steun van het Erfgoedfonds van de Koning Boudewijnstichting nam de Erfgoedbibliotheek een collectie van meer dan 1.000 boeken van **Stijn Streuvels** in langdurige bruikleen. Streuvelsexpert Paul Thiers verzamelde deze uitzonderlijke boekencollectie over een periode van 40 jaar. Naast alle eerste drukken omvat de collectie heel wat zeldzame exemplaren, uitgaven in beperkte oplage, een 80-tal opdrachtexemplaren, bijzondere boekbanden en talrijke vertalingen. In totaal goed voor zo'n 1.339 boeken of 32 strekkende meter. De verzameling overtreft op alle vlakken wat in andere bibliotheken van Streuvels aanwezig is. Ze biedt daarnaast een overzicht van circa 80 jaar evolutie van de bibliotheek, uiterst verzorgde uitgaven en van de ontwikkeling van de uitgeverwereld, en illustreert het literaire netwerk van Streuvels en zijn relatie met de beeldende kunst.

Guido Lauwaert is bekend als auteur, regisseur, organisator en columnist. We namen een deel van zijn bibliotheekcollectie over, die zijn brede interesses in het Nederlandstalige literaire veld weerspiegelt. In totaal verhuisden een 800-tal titels naar de Erfgoedbibliotheek. Ze passen allemaal perfect in de collectieprofielen 'Nederlandse letterkunde' en 'Wereldliteratuur'. Dankzij deze overname zijn nu ook alle eigen publicaties van Lauwaert in de collectie aanwezig.

Op 25 maart 2017 overleed journalist en vertaler **Willy Courteaux** op 93-jarige leeftijd. Courteaux schreef jarenlang voor het weekblad *Humo* en realiseerde een indrukwekkende integrale Nederlandse vertaling van het werk van William Shakespeare. Zijn bibliotheek werd door de Erfgoedbibliotheek overgenomen en vormt een ideaal vertrekpunt voor al wie geïnteresseerd is in het oeuvre van

William Shakespeare en Euripides. Daarnaast bevat zijn collectie zowel Nederlandstalige als wereldliteratuur, literaire biografieën en twintigste-eeuwse geschiedenis, met onderwerpen als de beide wereldoorlogen, communisme, fascisme en de Holocaust.

Een deel van de bibliotheek van de **Koninklijke Artsenvereniging van Antwerpen** (KARVA) werd herbestemd naar de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience. In overleg met de Universiteit Antwerpen werden de historische tijdschriften overgebracht naar de collectie van de Erfgoedbibliotheek. Afleveringen van ongeveer 150 tijdschriften werden verhuisd. De boeken uit de KARVA-collectie werden overgenomen door de universiteit.

Antwerps bibliofiel Eddy Kerssens schonk een homogene '**Aegyptica**' **stripcollectie** van ongeveer 85 lopende meter, met zowel strips als secundaire literatuur over strips en afleveringen van striptijdschriften. De rode draad in deze verzameling zijn de reminiscenties aan het oude Egypte.

De bibliotheek van kunstenaar **Jozef Peeters** en zijn dochter Godelieve Peeters vond in 2017 een definitief onderkomen in de Erfgoedbibliotheek. Tot voor kort werd deze collectie door het FeliXartmuseum gebruikte van het Letterenhuis. Dankzij een nauwe samenwerking met het Letterenhuis worden boekencollecties die zij als schenking verwerven naar de Erfgoedbibliotheek herbestemd.

In 2017 ontving de Erfgoedbibliotheek een collectie bijzondere boekbanden van **Emma De Roeck**. Zij studeerde tijdens de Tweede Wereldoorlog aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen en bekwaamde zich in het boekbinden aan het Instituut voor Kunstambachten bij Berthe Thieren. Deze collectie telt 25 exemplaren.

Jeugdauteur **Patrick Lagrou** schonk de Erfgoedbibliotheek zijn collectie primaire literatuur. Het gaat om alle versies en edities van zijn jeugdboeken, een collectie van in totaal 3 lopende meter.

300 JAAR OUD HANDSCHRIFT GESCHONKEN

De vzw Maria-Elisabeth Belpaire schonk een belangrijk handschrift van 300 jaar oud aan de Erfgoedbibliotheek. Het **manuscript van kanunnik Petrus Henricus Goos** schetst de levensverhalen van de bisschoppen van Antwerpen en van tal van andere geestelijken, en geeft zo een fascinerend overzicht van de geschiedenis van Antwerpen.

Petrus Henricus Goos (gestorven in 1725) was eerst verbonden aan de Sint-Jacobskerk in Antwerpen en vervolgens aan de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal. Omstreeks 1710 begon hij te werken aan een omvangrijke geschiedenis van het bisdom Antwerpen in de zestiende en de zeventiende eeuw. Toen hij tien jaar later klaar was bedroeg het handschrift twee dikke boekdelen van ongeveer 60 bij 45 cm groot.

Het werk is prachtig versierd met tekeningen en verbluffende illustraties: naast wapenschilden en portretten van de bisschoppen zien we onder andere een binnenzicht van de Onze-Lieve-Vrouwekathedraal en een groot zicht op de Lange Nieuwstraat, met de zuidgevel en het kerkhof van de Sint-Jacobskerk. Ook van andere kerken zijn er, in kleiner formaat, afbeeldingen of plattegronden opgenomen.

Op donderdag 9 februari overhandigde de vzw Maria-Elisabeth Belpaire het handschrift aan Antwerps schepenen voor cultuur Caroline Bastiaens. Daarna werd het veilig opgeborgen in het geklimatiseerde preciosamagazijn van de Consciencebibliotheek. Beide delen van het handschrift zijn inmiddels gedigitaliseerd en zijn zo wereldwijd beschikbaar voor onderzoek, of gewoon om te doorbladeren en te genieten van de prachtige afbeeldingen.

ERASMUSDrukken

Zoals elk jaar kon de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience een aantal oude drukken aan de collectie toevoegen. Met steun van het Dotatiefonds voor Boek en Letteren kocht de

Erfgoedbibliotheek **twee Antwerpse drukken uit 1526 met teksten van Erasmus**. In het eerste werk, de *Hyperaspistes*, neemt Erasmus voor het eerst duidelijk stelling in tegen Maarten Luther. Aanvankelijk had Erasmus, zoals veel humanisten, sympathie voor de kerkhervormingen die Luther voorstelde. Na lang aarzelen sprak hij zich echter uit tegen de scheuring in de kerk. In België bezit enkel de Koninklijke Bibliotheek van België een exemplaar van dit belangrijke werk.

Het tweede werk, het *Colloquiorum familiarium auctarium*, is een voortzetting van de *Colloquia*, een door Erasmus in 1518 gepubliceerd schoolboek met dialogen om beter latijn te leren. Inhoudelijk leerden de scholieren tegelijkertijd de humanistische waarden kennen. Dit boek werd één van Erasmus' meest succesvolle uitgaven, en deze uitgave van 1526 is duidelijk bedoeld om achter een eerdere editie van de *Colloquia* gevoegd te worden. Er is wereldwijd maar één enkel exemplaar bekend, in de erfgoedbibliotheek van Emden in Duitsland.

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience maakt verder werk van:

- *Een beleid rond e-info;*
- *De digitalisering van (delen van) de collecties.*

GEDIGITALISEERDE PUBLICATIES

De medewerkers van de reproductieafdeling maakten in 2017 **meer dan 10.000 scans** van documenten uit de collectie. In vergelijking met het jaar voordien betekent dit een verhoging van de output met 50 procent. De ingebruikname van een nieuwe fotografie opstelling in 2016 zorgt voor een significante stijging. In 2018 zal een nieuwe A0-scanner in het digitaal atelier worden toegevoegd.

Naast de digitalisering van kwetsbare of beschadigde objecten en de digitalisering op vraag van onze lezers werd gestart met de digitalisering van drie deelcollecties. De scanning van deze drie collecties zal ook in 2018 verder worden gezet:

- De Erfgoedbibliotheek bezit ongeveer 400 titels gedrukt door **Abraham Verhoeven**, de eerste krantenuitgever van de Zuidelijke Nederlanden. Op een klein aantal na zijn het allemaal *Nieuwe Tijdinghen*, uit het begin van de zeventiende eeuw. Naast losse nieuwsberichten en pamfletten, verschenen minstens 1.336 verschillende *Tijdinghen*. Dankzij de digitalisering van onze collectie zullen binnenkort ongeveer een kwart van deze afleveringen vrij online beschikbaar komen.
- Een tweede project bestaat erin om de collectie **almanakken** te digitaliseren. De scanning focust in eerste instantie op almanakken gedrukt in Antwerpen, en zal chronologisch van de zestiende naar de achttiende eeuw volgen. De digitalisering verhoogt de mogelijkheden voor inhoudelijk onderzoek op de collectie. Het is bovendien ook materiaal dat zich leent voor een publicatie of webtentoonstelling.
- Het laatste project is de digitalisering van de **Gazette van Antwerpen** en haar voorloper, de *Antwerpsche dinsdaegsche / vrijdaegsche post-tijdinge*. Dit waren de enige krantentitels die in het grootste deel van de achttiende eeuw in Antwerpen werden gepubliceerd. Hoewel onvolledig in ons bezit is er geen enkele andere bibliotheek die hier zoveel afleveringen van bezit. In totaal werden ongeveer 25.500 scans genomen, die voorlopig nog niet werden ontsloten en daarom nog niet worden meegerekend in de totale digitale output.

DBNL

De Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse letteren (DBNL) is een digitale collectie van teksten die behoren tot de Nederlandse letterkunde, taalkunde en cultuurgeschiedenis van de vroegste tijd tot heden. De collectie representeert het hele Nederlandse taalgebied en komt tot stand door een samenwerking tussen de Taalunie, de vzw Vlaamse Erfgoedbibliotheek en de Koninklijke Bibliotheek van Nederland.

De DBNL stelt zich als doel om het gebruik en de zichtbaarheid in Vlaanderen te verhogen. Hiervoor is er bij de selectie van te digitaliseren publicaties en collecties extra aandacht voor materiaal uit Vlaanderen nodig. Hiervoor zal in belangrijke mate beroep worden gedaan op de collectie van de Erfgoedbibliotheek. Daarom werd in 2017 een **samenwerkingsovereenkomst** voorbereid met de Koninklijke Bibliotheek van Nederland om de workflow voor de digitalisering van boeken en tijdschriften uit onze collectie te stroomlijnen.

COLLECTIEZORG

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience maakt verder werk van:

- *Een onderzoek naar de mogelijkheden om de beschikbare depotruimte uit te breiden voor zowel papieren als digitale collecties;*
- *De nodige conserverende maatregelen voor de collectie.*

RUIMTE- EN DEPOTBEHEER

BOUWHISTORISCHE STUDIE

De gebouwen van de Erfgoedbibliotheek kampen met een aantal pijnpunten. Zo zal de steeds groeiende collectie op korte termijn een **ruimtetekort** creëren, en zijn er aanpassingen nodig om tegemoet te komen aan de noden van de gebruikers, de bezoekers en het personeel van vandaag. In opdracht van de dienst

Stadsbeheer van de Stad Antwerpen werd eind 2017 gestart met een bouwhistorische studie van alle gebouwen, gelegen aan het Hendrik Conscienceplein. Deze zeer gedetailleerde studie van de erfgoedwaarden van zowel het complex als van zijn omgeving, zal een verder ontwerp tot verbouwing en herinrichting mogelijk maken. De studie wordt begin 2018 opgeleverd.

KOELCEL MICROFILMS LUCHTBAL

Tot 2015 werd in de Erfgoedbibliotheek hard ingezet op de microverfilming van voornamelijk kranten en tijdschriften. In de loop der jaren ontstond een zeer waardevolle collectie met microfilms, die nog steeds frequent wordt geraadpleegd in de leeszaal. Om veiligheidsredenen werd beslist om een speciale koelcel voor de moederfilms van deze collectie te maken in een extern depot op de Luchtbalsite. Op die manier is een perfect **geklimatiseerde bewaring op maat** gegarandeerd. De opbouw van de koelcel en de verhuis van de microfilms wordt in 2018 uitgevoerd.

UITBREIDING PRECIOSAMAGAZIJN

Met uitzondering van de oude drukken die bewaard worden in de Nottebohmzaal, worden alle oude drukken die verspreid

staan over de andere magazijnen in de komende jaren samengebracht in de **extra beveiligde preciosaruimte**. We zagen ons dan ook genoodzaakt om dit magazijn uit te breiden. Dit gebeurde door een stukje van het aanpalende magazijn hiervoor te reserveren, en dit gedeelte af te sluiten met een nieuwe beveiligde deur. Het preciosamagazijn is zo uitgebreid met ongeveer 800 lopende meter vrije rekruimte.

INTERNE VERHUIS KRANTEN

Omdat vrije ruimte in de magazijnen steeds schaarser wordt maakten alle magazijniers en de behoudsmedewerkers plaats vrij voor nieuwe **kranten**. In magazijn C3 werden 2.000 zware banden verschoven of verhuisd, in magazijn C4 1.000 banden.

PRESERVERING EN CONSERVERING

SCHIMMELVRIJ

In januari 2015 werd een nieuwe schimmelluitbraak ontdekt in magazijn C3. In bijna elk compactusrek werd actieve schimmelpluis aangetroffen, een aangetaste collectie van in totaal ca. 1.500 strekkende meter. Omwille van budgettaire beperkingen werd de behandeling met eigen medewerkers uitgevoerd. In 2017 werden circa 18.500 mappen en banden ontschimmeld. Op het einde van het jaar was de collectie **volledig schimmelvrij**.

VAN ZUUR NAAR ZUURVRIJ

In 2018 krijgt het door een schimmelinfectie getroffen magazijn C3 een opfrisbeurt met antibacteriële behandeling. Vooraleer de ontschimmelde collectie hier terug naartoe verhuist, worden alle verzuurde mappen uit de collectie **systematisch vervangen**. In 2017 werden ongeveer 2.200 mappen vervangen.

BOEKEN-EHBO

Sinds 2016 zet de afdeling behoud en beheer in op de **eerstelijnsconservering** van de collectie. Hierbij wordt kleine schade aan de collectie in huis en door de eigen medewerkers hersteld. De focus ligt op het hechten van losse bladen of losgekomen platten, en het herstellen van scheuren of gaten in het papier door het te doubleren met Japans papier. In 2017 werden 50 boeken en 249 boekenruggen hersteld. 1.333 beschadigde boeken werden voorzien van een lint om boekband en boekblok bij elkaar te houden.

ONTSTOFFEN

Stof is een ideale voedingsbodem voor schimmels en bacteriën en trekt soms ook ongedierte aan. In magazijn M-1 startte een klein team medewerkers in 2017 met het **stofvrij maken van alle rekken en boeken** aan de binnen- en buitenkant. De stofzuigers zijn voorzien van een goede stofilter en een gesloten luchtsysteem.

BELEIDSTHEMA PUBLIEK

Collecties uitbouwen, ontsluiten verzorgen en bewaren doet de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience met één doel voor ogen: de schat aan informatie, kennis en inspiratie delen met het publiek door ze breed toegankelijk te maken en gecontroleerd ter beschikking te stellen.

Ze wil een gastvrije en aantrekkelijke bibliotheek zijn, die al haar gebruikers een kwaliteitsvolle dienstverlening op maat biedt. Door publieksactiviteiten te organiseren, wil ze haar werking ook onder de aandacht brengen van een breed en geïnteresseerd publiek dat minder snel spontaan de leeszaal binnenstapt. De Nottebohmzaal biedt uiteraard het perfecte kader voor de lezingen en tentoonstellingen van de bibliotheek.

COLLECTIES VALORISEREN

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience maakt verder werk van:

- *De diepgaande bibliografische ontsluiting van de collecties;*
- *Het stimuleren van onderzoek op de collecties;*
- *Het digitaal consulteerbaar en doorzoekbaar maken van de collecties.*

COLLECTIEBESCHRIJVINGEN

Met meer dan anderhalf miljoen volumes is de collectie van de Erfgoedbibliotheek enorm groot. Bovendien is ze ook inhoudelijk zeer divers. Om door de bomen het bos te blijven zien, werd de bibliotheeksoftware Brocade op onze vraag uitgebreid met een **nieuwe module** om deelcollecties te beschrijven. Elke collectiebeschrijving bevat onder meer een korte omschrijving van waar de deelcollectie over gaat, welke materiaaltypes ze bevat en waar ze vandaan komt. Uitermate handig is

dat iedere beschrijving doorlinkt naar een overzicht van alle individuele publicaties die deel uitmaken van de collectie.

Voorlopig maakten we beschrijvingen van meer dan honderd deelcollecties. Dit zijn bijna allemaal zogenaamde herkomstcollecties: de publicaties vormen één collectie omdat ze allemaal van dezelfde schenker of verkoper afkomstig zijn. Ook een aantal publicatietypes werden gebundeld tot deelcollecties (bv. kunstenaarsboeken of incunabelen). In de toekomst zullen we ook deelcollecties creëren die gebaseerd zijn op een bepaald onderwerp of thema (bv. Vlaamse Beweging).

Algemeen

Naam
Identificatie
URL

Collectie van Lode Baekelmans

BE-ANN02/77

<http://anet.be/record/opaccololehc/co:ehc:100>

Lode Baekelmans achter zijn bureau, tg:lhph:9355, Collectie Stad Antwerpen, Letterenhuis

Beschrijving

Lode Baekelmans (1879-1965) was een Vlaams auteur. Hij schreef naturalistische romans, vaak gesitueerd in het Antwerpse schippersmilieu. Tot zijn bekendste romans behoren Tille en Mijnheer Snepvangers. Daarnaast was hij ook de Antwerpse hoofdbibliothecaris van 1933 tot 1945. Hij volgde Emmanuel de Borm op aan het hoofd van de Stedelijke Hoofdbibliotheek, nu Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience. De collectie bevat veel Nederlandstalige en Duitstalige literatuur.

Beheerhistoriek / Provenance

In januari 1966 verwerkt.

DEELCOLLECTIES IN DE CATALOGUS ONTSLOTEN

In 2016 werd gestart met de catalografie van de bibliotheek van **Hubert Lampo** (1920-2006). Deze collectie van ongeveer 5.700 boeken werd in 2007 aan de stad geschonken. Publicaties die al in ons bezit waren werden niet opgenomen maar wel gemarkeerd. Zijn privébibliotheek krijgt hiermee een tweede virtuele leven in de catalogus. In november 2017 was elk boek verwerkt.

In 2007 schonk de **Faculteit Historische Pedagogiek** van de Universiteit Gent een uitgebreide collectie leerboeken aan de Erfgoedbibliotheek. De klemtoon ligt op de schoolboeken bestemd voor gebruik in het Belgisch kleuter-, lager en secundair onderwijs. Een opvallend onderdeel zijn de publicaties van uitgeverij Witteryck (ook actief als Witteryck-Delplace en Drukkerij De Lusthof). Deze Brugse uitgeverij publiceerde moraliserende kinder- en jeugdverhalen, schoolboeken en historische verhalen, en profileerde zich met goedkope prijsboeken voor het onderwijs. Antoon Witteryck (1865-1934) was – naast uitgever, onderwijzer en volkskundige – ook een pionier van de Esperantobeweging in België. De catalografie van meer dan 13.000 exemplaren werd rond het jaareinde beëindigd.

CATALOGRAFIE INCUNABELEN

Een langlopend project dat in 2017 werd afgerond was het nakijken en **opwaarderen van de metadata van de incunabels**. Dat zijn boeken gedrukt voor 1 januari 1501. De beschrijvingen werden gelinkt aan twee internationale online catalogi, de Incunabula Short Title Catalogue (ISTC) en de Gesamtkatalog der Wiegendrucke (GW). Daarbij werden vijf exemplaren toegevoegd die voorheen niet aan die databanken bekend waren. Eén exemplaar, een tekst die in Parijs gedrukt werd tussen 1499 en 1516, blijkt

volledig onbekend te zijn (F 461). Nader onderzoek moet nog uitwijzen of het om een echte incunabel gaat.

De lijst met incunabelen telt 117 items. Daar moeten echter enkele kanttekeningen bij geplaatst worden. Zo is het exemplaar C 1739, een editie van de tragedies van Seneca (Venetie, 1492) al sinds 1919 zoek. Het exemplaar B 271631, de Idyllia van de Griekse dichter Theocritus (Venetie, 1495) is door vochtschade niet meer raadpleegbaar. Van exemplaar F 4199:2, een spirituele tekst van de Brusselse monnik Jan Mombaer (1460-1501) zijn slechts acht bladzijden aanwezig.

Bij de retrocatalografie werden ook exemplaarkenmerken genoteerd: volledigheid, rubricering, boekband, herkomstgegevens ... Deze zullen in de toekomst worden ingevoerd in de internationale databank Material Evidence in Incunabula (MEI) zodat ze wereldwijd en in een ruimere context doorzocht kunnen worden. Verder zal deze lijst dienen om de digitalisering van ons incunabelbezit voor te bereiden, en om een collectiegids te schrijven.

DAMS

In 2017 werd het DAMS – het Digital Asset Management System dat al enkele jaren in ontwikkeling is en de digitale collecties van de Antwerpse stedelijke musea en erfgoedinstellingen bundelt – **definitief in gebruik genomen** om de gedigitaliseerde bibliotheekcollecties te ontsluiten. Eerst werden alle hoogwaardige beelden van alle beschikbare digitalisering opgeladen in het DAMS, waar ze veilig bewaard en beheerd worden. Eind 2017 vond dan de langverwachte koppeling plaats van deze nieuwe beeldbank met het collectieregistratiesysteem Brocade. Dankzij deze dynamische koppeling worden de metadata uit de bibliotheekmodule automatisch binnengetrokken in het DAM systeem, en – bij aanpassingen in het bronsysteem – automatisch geüpdatet.

STUDIE- EN STILTEPLEK

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience maakt verder werk van:

- *Het kennen van de gebruikers en hun verwachtingen;*
- *De professionele begeleiding van bibliotheekbezoekers bij hun zoektocht naar informatie;*
- *Een gedifferentieerd educatief en onthaalbeleid voor verschillende gebruikerspublieken;*
- *De profilering als lees- en gebruiksbibliotheek en niet enkel als een onderzoeksbibliotheek;*
- *Een up-to-date en uitnodigende infrastructuur.*

BIB WEB AWARD

2017 was een erg succesvol jaar voor de workshop *Mediawijsheid Wereldoorlog I*. Het aantal leerlingen uit het secundair onderwijs dat de workshop volgde kende een lichte stijging in vergelijking met 2016. Bovendien viel de workshop in de prijzen op de Bib Web Awards die de bibliotheekschool van Gent uitreikte. Dit initiatief plaatst de meest verdienstelijke websites en -toepassingen uit de Vlaamse Bibliotheek-, Documentatie- en Informatiesector in de kijker. In de categorie 'wijzer', die de beste activiteiten of toepassingen rond mediawijsheid voor jongeren vanaf 16 jaar bundelde, werd onze workshop bekroond met een **gouden award**.

BIBLIOTHEEKINTRODUCTIES

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience biedt (hoge)scholen, universiteiten en opleidingsaanbieders uit het volwassenenonderwijs bibliotheekintroducties aan voor groepen leerlingen of studenten. De deelnemers krijgen informatie over de collecties, over het opzoeken in de catalogus, over veelgebruikte online bronnen en over de bibliotheekwerking.

In samenspraak met de middelbare scholen, hogescholen en universiteiten worden ook **bibliotheekintroducties op maat** aangeboden.

Zo gaven we in 2017 een introductie aan onder andere de studenten van de bibliotheekschool in Gent, de studenten boekgeschiedenis van de Universiteit Amsterdam en de studenten van het Plantin Instituut voor Typografie.

DIGITALE WEEK

Tijdens de digitale week (van 24 oktober tot 4 november) bood de Erfgoedbibliotheek een workshop **Voor iedere Antwerpenaar een krant** aan. Deze workshop richtte zich op iedereen die graag informatie in kranten opzoekt en ermee aan de slag wilt. Met slimme *tips and tricks* werd aangeleerd om doorheen het digitale aanbod te grasduinen. Ook de grote actuele krantendatabanken zoals Gopress Academic en LexisNexis Academic kwamen aan bod.

PUBLIEKSWERKING

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience maakt verder werk van:

- *De bekendmaking van de collectie en de werking van de bibliotheek bij een breed publiek;*
- *De ontwikkeling van een eigen grafische identiteit.*

TENTOONSTELLINGEN

CONN3CT

Van 22 juni tot 17 september 2017 was de tentoonstelling *Conn3ct* te zien in de Nottebohmzaal. Deze interactieve expo plaatst de sociale media van vandaag tegenover gedrukte boeken uit de zestiende eeuw. Deze boeken hadden een immense impact op mens en maatschappij, net zoals Twitter, Facebook, Instagram en andere sociale media vandaag. Antwerpen speelde daarin als drukkerscentrum een prominente rol en was een soort Silicon Valley van de zestiende eeuw.

Aan de hand van negen **interactieve en multimediale consoles** en 50 boeken uit de vroege zestiende eeuw werd het verband getoond tussen de kracht van de drukpers toen en de impact van de sociale media nu. De bezoeker kon ontdekken hoe beide media uitgroeiden tot massamedia met ongekende mogelijkheden.

Om bezoekers te begeleiden bij het gebruik van de consoles werden twee vrijwilligers ingeschakeld. Ze fungeerden als 'gastheer/gastvrouw' en waren een belangrijke schakel in de warme ontvangst. De tentoonstelling was geopend tijdens Museumnacht, Open Monumentendag en de Cultuurmarkt. In totaal volgden 29 groepen een gegidste rondleiding doorheen de expo.

Conn3ct was een initiatief van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek en de Koninklijke Bibliotheek van Nederland, in samenwerking met de Provinciale Bibliotheek Limburg en de Universiteit Antwerpen en naar aanleiding van het Vlaams-Nederlandse Gastlandschap op de Frankfurter Buchmesse 2016. *Conn3ct* opende in 2016 in de universiteit van Göttingen en reisde in 2017 door naar Museum Meermanno in Den Haag, de Erfgoedbibliotheek in Antwerpen en de Provinciale Bibliotheek Limburg in Hasselt.

LUTHERSE LENTE IN ANTWERPEN

In 2017 was het exact 500 jaar geleden dat de Duitse monnik Maarten Luther zijn 95 provocerende theologische stellingen publiceerde. Het was het startschot voor een Europese beweging, de Reformatie, die de katholieke kerk definitief in twee zou scheuren. Als drukkerscentrum speelde Antwerpen in de zestiende eeuw een belangrijke rol in de verspreiding van Luthers' ideeën.

Ter herdenking liep in de Sint-Andrieskerk van 4 augustus tot 31 oktober de expo *Lutherse Lente*, die in een **samenwerking** tussen Museum Plantin-Moretus en de Erfgoedbibliotheek en met steun van het District Antwerpen werd uitgewerkt. In de schatkamer van de kerk kon je enkele bijzondere Antwerpse drukken bewonderen uit de collecties van onder andere de Erfgoedbibliotheek. De coördinatie van de tentoonstelling lag in handen van onze conservator oude drukken.

NOTTEBOHMZAAL IN OUDE GLORIE HERSTELD

Sinds de tentoonstelling *Heilige Boeken* in 2014 werd onze verzameling **borstbeelden** in de Nottebohmzaal tijdelijk in een ander depot bewaard. Om de historische en magische setting van de zaal opnieuw tot leven te wekken werden de beelden van onder andere Christoffel Plantin en Joost van den Vondel in het voorjaar teruggeplaatst. Naast de borstbeelden worden nog twee andere bijzondere objecten permanent getoond: een lithografische reproductie van de Bononiensis-kaart door Achiel Kas en een Egyptische dodenpapyrus, het oudste stuk uit onze collectie waarvoor een speciale bewaar- en presentatiedoos werd gemaakt.

LEZINGEN EN ACTIVITEITEN

NOTTEBOHMLEZINGEN

De Nottebohmlezingen stonden in het voorjaar van 2017 in het teken van de verschillende bedreigingen of opportuniteiten van sociale media. Ze vormden een mooie inleiding op de tentoonstelling *Conn3ct* die in de zomer in de bibliotheek te zien was. Sprekers van dienst waren Benny Lanoizelé, Dominique Deckmyn, Laura Deschepper, Marieke van Delft en Caroline Pauwels.

In het najaar belichtten vier lezingen de evolutie van pers en media doorheen de jaren. Namen het woord: Ingrid Vander Veken, Els Snick, Chris Van Camp en Wim Coudenys.

MIRAEUS LECTURES

In samenwerking met de Vlaamse Werkgroep Boekgeschiedenis en de Vereniging van Antwerpse Bibliofielen organiseert de Erfgoedbibliotheek jaarlijks een lezingenreeks rond de boekgeschiedenis in de Nederlanden. In 2017 gaven Andrew Pettegree en Stephen Lubell het woord voor een lezing op academisch niveau.

NISE LECTURE

Donderdag 24 november 2016 hield Johannes Koll een lezing getiteld *Fascistische bewegingen en nationalisme in Europa 1918-1945. Vergelijkende perspectieven*. Deze lezing wordt jaarlijks georganiseerd door NISE, het internationaal platform van onderzoekers en instellingen voor de vergelijkende geschiedschrijving van nationale bewegingen, in samenwerking met de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience en de Universiteit Antwerpen (POHIS - Centre for Political History).

DAVIDSFONDS ACADEMIE

Op zaterdagen 18 november en 2 en 9 december 2017 liep de cursus *De Reformatie in de Nederlanden* in de Nottebohmzaal. Docent Guido Marnef schetste de grote ontwikkelingsfasen van de diverse Reformatiebewegingen. Hij toonde hoe het militante calvinisme en de politieke oppositie tegen Spanje elkaar vonden en hoe Antwerpen zich ontwikkelde tot internationaal protestants centrum.

GEDICHTENDAG

Op gedichtendag gaf de Erfgoedbibliotheek de jonge dichteres Charlotte Van den Broeck de kans om haar eigen soulmate op het podium te vragen. Haar keuze viel op Stefan Hertmans en Tijs Delbeke. Stefan Hertmans is auteur van een omvangrijk literair oeuvre, waarvoor hij in binnen- en buitenland werd onderscheiden. Delbeke is singer-songwriter en wordt omschreven als de man van duizend-en-een instrumenten.

STUDY360

Iedere blokperiode selecteert GATE15, een organisatie die het Antwerpse studentenleven ondersteunt, enkele markante locaties voor studenten om te studeren. Van 3 tot 17 januari en van 19 tot 22 december werd de Nottebohmzaal tijdelijk omgebouwd tot een studieruimte voor blokkende studenten. De zaal was een erg gesmaakte locatie voor de studenten, die de rust en intimiteit enorm wisten te appreciëren.

STAAT VAN DE UNIE

In 2017 vierde het tijdschrift *Ons Erfdeel* haar zestigste verjaardag. Samen met deBuren organiseerde het een de Erfgoedbibliotheek een aantal debatten om de 'Staat van de Unie' op te maken in belangrijke gebieden van de Vlaams-Nederlandse samenwerking. Op 31 mei boog een kennerspubliek zich in de Nottebohmzaal over de literaire uitgeverijen in de Lage Landen. De inleidende keynote werd verzorgd door Kevin Absillis (Universiteit Antwerpen), gevolgd door een panelgesprek met Johan de Koning (De Bezige Bij), Harold Polis (Polis), Maarten Van Steenberghe (Lannoo) en Nele Hendrickx (De Geus), onder leiding van Clairly Polak.

MET IVO MICHIELS, IN GESPREK

Op 7 oktober 2017 was het exact vijf jaar geleden dat Ivo Michiels overleed. Lars Bernaerts en Sigrid Bousset vroegen aan acht auteurs en aan zijn echtgenote om hun geliefde auteur sprekend in leven te houden. Op zondag 8 oktober werd het speciale nummer van het literaire tijdschrift DW B *Met Ivo Michiels, in gesprek* voorgesteld in de Nottebohmzaal. Peter Verhelst, Christiane Faes (de weduwe van Ivo Michiels), Vincent Van Meenen, Lex Bohlmeijer, Jeroen Olyslaegers, Sven Vitse, Gerda Dendooven, Arno Van Vlierberghe en Charlotte Van den Broeck gaven een voordracht.

LETTERENHUISFESTIVAL

Op 8 april organiseerde het Letterenhuis voor de eerste keer het Letterenhuisfestival. De Erfgoedbibliotheek was een van de locaties waar het literaire archief tot leven werd gewekt. Acteur Karel Vingerhoets speelde in de Nottebohmzaal fragmenten uit *De Maire van Antwerpen*, een toneelstuk van Frans Gittens uit 1891.

RONDLEIDINGEN ACHTER DE SCHERMEN

De Erfgoedbibliotheek biedt rondleidingen achter de schermen aan voor zowel individuele bezoekers als voor groepen. Ook rondleidingen op maat van scholieren, studenten en cursisten Nederlands voor anderstaligen (NT2) zijn mogelijk. Nieuw dit jaar is dat er voor deze bezoekers in de Nottebohmzaal een kleine expo klaarstaat. Vijf tentoonstellingskasten tonen de rijkdom en verscheidenheid van onze collectie. Iedere drie maanden wordt de opstelling van deze mini-expo veranderd.

MARKETING EN COMMUNICATIE

FILMOPNAMES

Ook in 2017 was de Nottebohmzaal een erg gegeerde locatie voor allerlei filmopnames. In het voorjaar werden twee fragmenten opgenomen voor de VRT-programma's *Over Eten* en *Typisch Mensen*. Eind mei werd de zaal twee dagen ingepalmd door een internationaal productiehuis voor opnames van de film *Intrigo: Death of an Author* van regisseur Daniel Alfredson. In het najaar namen de Universiteit Antwerpen en het Willemsfonds twee korte spots op, naar aanleiding van de voorleesweek en de uitreiking van de Beraberprijs.

GEBRUIKERSONDERZOEK WEBSITE

Eind 2015 werd de website van de Erfgoedbibliotheek helemaal vernieuwd. Om een beter zicht te krijgen op hoe de gebruiker deze website hanteert en percipieert nodigden we op 9 mei enkele vrijwilligers uit voor een usertest. De resultaten waren zeer verhelderend en vormden de basis van enkele bijkomende aanpassingen, zowel in de vormgeving als in de structuur van de website.

UW VERHAAL INSPIREERT

De collectie van de Erfgoedbibliotheek wordt gebruikt door allerlei soorten onderzoekers: zowel professionele onderzoekers als studenten en liefhebbers of heemkundigen vinden vlot hun weg naar de leeszaal. Om de enorme veelzijdigheid van de collectie te benadrukken startten we in 2017 met een nieuwe rubriek op de website *Uw verhaal inspireert*. Hierin laten we gebruikers aan het woord en laten hen vertellen op welke manier de collectie een bron van inspiratie voor hun onderzoek vormt. Onder anderen doctoraatsstudent Janiv Stamberger, historicus Frans Caignie en schrijvers Marita de Sterck en Maarten Inghels werden geïnterviewd.

BELEIDSTHEMA ORGANISATIE EN NETWERK

De organisatiecultuur van de bibliotheek is er een van constructief samenwerken. Ze draagt open communicatie hoog in het vaandel en continueert de flexibele inzet van haar medewerkers.

De Erfgoedbibliotheek zet in op het bundelen van krachten om zo efficiënt en effectief haar doelstellingen te bereiken.

PARTNERSCHAPPEN

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience maakt verder werk van:

- *De aansturing van het netwerk van vakbibliotheken binnen de stedelijke context en de versterking van onze rol als bewaarbibliotheek van de stad Antwerpen;*
- *Een goede relatie met de Consciencebuurt;*
- *De samenwerking met de Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen rond verwerving, bewaring, ontsluiting, onderzoek en dienstverlening;*
- *Een rol als voortrekker en gastinstelling van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek;*
- *De aanwezigheid op Vlaamse en (inter)nationale fora;*
- *De optimalisering van contacten met mecenasen en schenkers.*

FOCUSGROEPEN BELEIDSPLAN

Het Vlaams cultureel-erfgoeddecreet uit 2017 maakt het voor de eerste keer mogelijk voor erfgoedbibliotheken om werkingssubsidies aan te vragen bij de Vlaamse overheid. Een kans die de Erfgoedbibliotheek niet kon laten liggen. 2017 stond dan ook in het teken van de opmaak van een nieuw **beleidsplan** voor de periode 2019-2023.

Om met een open blik naar de toekomst te kijken werden verschillende stakeholders in het beleidsplanningsproces betrokken. In juni 2017 gingen vier focusgroepen door om onze werking telkens vanuit een andere invalshoek te bekijken:

- Beleidsmakers: vertegenwoordigers van de stad Antwerpen, FARO, Vlaams Fonds voor de Letteren, Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen, Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief en Documentatie
- Onderwijs, educatie en diversiteit: vertegenwoordigers van Iedereen Leest, Iminds, Canon Cultuurcel, Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie, Davidsfonds, Atlas (integratie & inburgering Antwerpen)
- Onderzoekers en gebruikers: vertegenwoordigers van de universiteiten van Leuven, Gent en Antwerpen, Brussel
- Concullega's: vertegenwoordigers van de partnerbibliotheken van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, Louvain-la-Neuve, VIAA; koninklijke bibliotheken van België en Nederland, Vlaamse Auteursvereniging, Rijksmuseum Amsterdam

We lieten ons in de beleidsplanning begeleiden door Ghislain Verstraete van de firma Acsim (Adviescentrum voor Sociaal en Intercultureel Management). Hij daagde ons uit om met een nieuwe en frisse blik naar de huidige en toekomstige werking te kijken. Dit resulteerde in een verscherpte missie en strategische doelstellingen die richting zullen geven aan onze werking op middellange termijn. Het volledige beleidsplanningsproces nam ongeveer negen maanden in beslag, waarbij we ons lieten inspireren door het *Basisrecept beleidsplanning* dat FARO ter beschikking stelt.

ONDERSTEUNING VAN STEDELIJKE PARTNERS

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience heeft een **coördinerende opdracht** voor de museumbibliotheken van het Letterenhuis, Vleeshuis, Museum Mayer van den Bergh, Red Star Line Museum, Museum aan de Stroom en Antwerpen Kunstenstad. We verzorgen de aankoop en levering van nieuwe publicaties voor deze instellingen.

Daarnaast beschrijven we deze bibliotheekcollecties in hun respectievelijke online catalogi. Die van het Red Star Line Museum en het Museum aan de Stroom, inclusief Etnografische Collectie Antwerpen, werden al volledig opgenomen in de Anet-catalogus. De bibliografische ontsluiting van de bibliotheek Museum Mayer van den Bergh en van Collectiebeleid Antwerpen Kunstenstad werden in 2017 afgerond.

VLAAMSE ERFGOEDBIBLIOTHEEK

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience is de trotse partner, promotor en onthaalinstelling van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, een netwerk van zes erfgoedbibliotheken. De expo Conn3ct die gedurende de zomer in de Nottebohmzaal liep was een initiatief van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek.

De Erfgoedbibliotheek is ook een partner van het **STCV-project** (Short Title Catalogus Vlaanderen), dat door de Vlaamse Erfgoedbibliotheek wordt aangestuurd. In 2017 voegde onze afdeling catalografie van oude drukken 323 exemplaren toe aan de STCV-catalogus. Dit resulteerde in 114 nieuwe beschrijvingen. De overige 209 exemplaren werden aan bestaande beschrijvingen gekoppeld. Hiermee zijn we, buiten de STCV-bibliografie zelf, opnieuw de grootste externe

leverancier van exemplaren. De STCV-databank bevat op 31 december 2017 bijna 25.000 beschrijvingen op basis van meer dan 46.000 exemplaren.

DOTATIEFONDS VOOR BOEK EN LETTEREN

Het Dotatiefonds voor Boek en Letteren is zowel een vriendenvereniging als een Mecenaatfonds waarmee bedrijven de collecties van de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience, het Letterenhuis en die van het Museum Plantin-Moretus verder helpen aanvullen en conserveren.

Donderdag 9 februari organiseerde het Mecenaatfonds in de Nottebohmzaal een **nocturne** voor de huidige en toekomstige mecenasen. De aanleiding was de schenking van het handschrift *Encronologium Episcoporum* door de vzw Maria-Elisabeth Belpaire aan de Erfgoedbibliotheek. Antwerpschep en van cultuur Caroline Bastiaens nam het exclusieve topstuk in ontvangst. Tegelijk werden alle in 2016 door het mecenaatfonds aangekochte stukken aan de genodigden getoond. Zondag 12 februari kregen alle leden van het Dotatiefonds de kans om een blik te werpen op deze aanwinsten op de jaarlijkse ledendag.

Dankzij het Mecenaatfonds kon de collectie van de Erfgoedbibliotheek worden verrijkt met enkele opmerkelijke **aankopen**. Zowel het handschrift van Petrus Henricus Goos als de twee Erasmusdrukken werden aangekocht met middelen uit dit Fonds.

De vrienden organiseerden in 2017 twee spraakmakende duels op zondag tussen twee begeesterde sprekers. Vorig jaar namen Herman Van Goethem en Tinneke Beeckman het tegen elkaar op over de plaats van 'Heilige Boeken' in onze maatschappij. Geert Buelens en Christophe van Gerrewey debatteerden over Nobelprijswinnaar Bob Dylan. Beide duels waren in een mum van tijd uitverkocht.

LIDMAATSCHAPPEN

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience is lid van verschillende (vak)organisaties.

Nationaal:

- Elektron vzw
- Vereniging van Religieus-Wetenschappelijke Bibliotheacarissen (VRB)
- Vlaamse Erfgoedbibliotheek vzw
- Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie vzw (VVBAD)

Internationaal:

- Consortium of European Research Libraries (CERL)
- International Association of Libraries, Museums, Archives and Documentation Centres of the Performing Arts (SIBMAS)
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)
- Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche (LIBER)
- Online Computer Library Center (OCLC)

BEDRIJFSCULTUUR

De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience maakt verder werk van:

- *Een plek waar het prettig en veilig werken is. Onze bibliotheek schrijft zich met veel enthousiasme in bij de A-waarden van de stad Antwerpen.*

TEAMBUILDING

De jaarlijkse teambuilding ging door op 26 juni. In de voormiddag werd een **literair programma** afgewerkt. Onder begeleiding van De Dagen werden in kleine groepjes teksten en gedichten voorgelezen. Iedere collega koos zelf een kort tekstfragment. Deze teksten vormden het uitgangspunt van een begeleid gesprek in groep: wat betekent het, wat zegt het over jezelf, over je leven, cultuur ... Op deze manier leerden we elkaar beter kennen en werd het samenhorigheidsgevoel bevorderd. Het was meteen ook een kennismaking met poëzie en taal, dat iedereen kon inspireren om er zich verder in te verdiepen.

In de namiddag gingen we terug naar onze *roots*. Tot diep in de negentiende eeuw was de toenmalige Stadsbibliotheek gevestigd in het stadhuis. Een stadsgids leidde ons rond in alle publieke delen van het gebouw en nam ons mee achter de schermen.

INZET JOBSTUDENTEN

Ter ondersteuning van de leeszaaldienst worden sinds september op woensdagavond en zaterdagvoormiddag twee jobstudenten ingeschakeld. Ze genoten een opleiding van de leeszaalverantwoordelijke en dragen zo hun steentje bij aan de kwaliteitsvolle en vlotte dienstverlening in de leeszaal.

1
DEN NIEUWEN
ANTWERPSCHEN
TYDT-CONDER

voor het Jaer der gemeyne Rekeninghe 1728.
Dat is het wierachtigh Jaer naer de
Gheboorte Christi 1732.

Jytgerekent op den Horifont van 51. graden
13. een half min. Aspunts hooghte,
en 22. graden 40. min. lenghte.

D O O R

J. T. ROELANTS

ghesworen Landt-meter ende geadmitteert
Stierman van Syne Majesteys Oost en
West Indische Compagnie Schepen &c.

VERCIERT MET DE

CHRONYCKE

BEHUTENDE DE

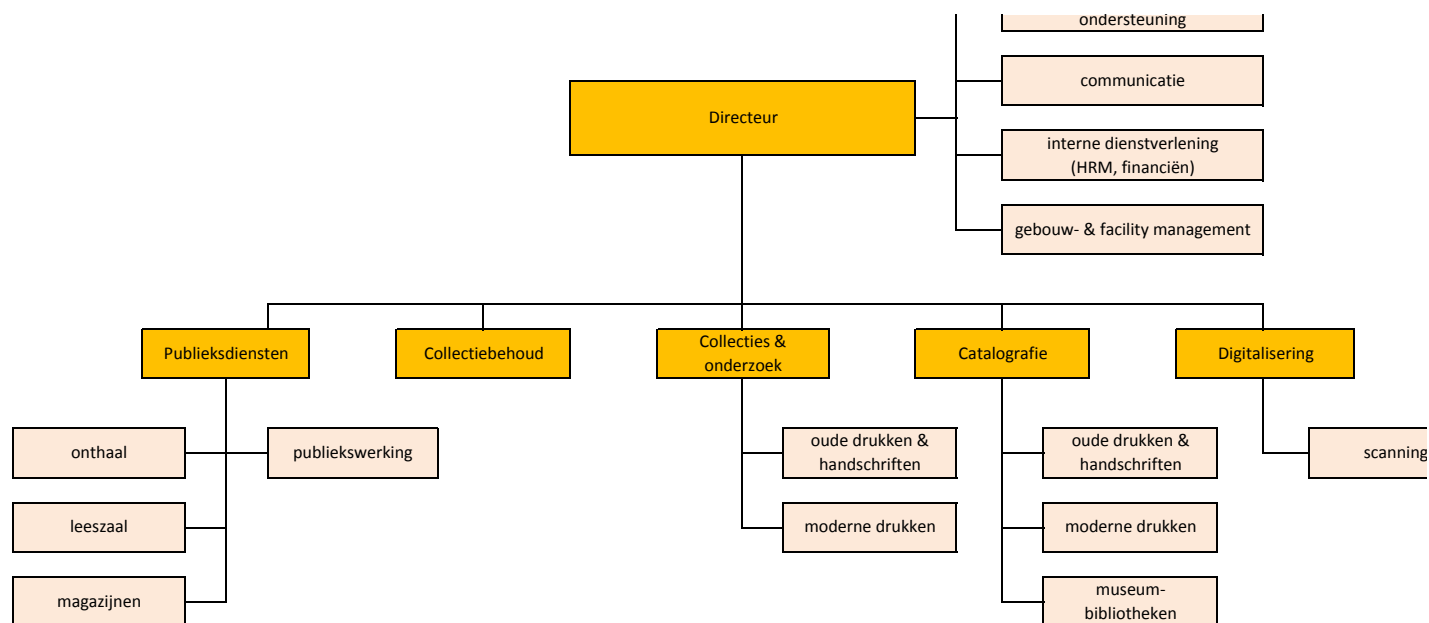
GENERALE CONCILIEN

CIJFERS

den voortganck der Beeldt-stormeryen door
het geheel Nederlandt, met de vrede ver-
volginge der Catholycke soo Geeltelycke
als Werelycke en meer andere rariteiten 822

PERSONEEL

ORGANIGRAM EN MEDEWERKERS

TOTAAL AANTAL MEDEWERKERS: 34 (30,3 VTE)

- Directie: 1 (1 VTE)
- Beleidsondersteuning: 1 (1 VTE)
- Communicatie : 2 (0,7 VTE)
- Interne dienstverlening : 4 (2,7 VTE)
- Gebouw- & facility management : 2 (1,8 VTE)
- Leeszaal, onthaal en magazijnen: 12 (9,8 VTE)
- Publiekswerking : 1 (0,7 VTE)
- Collectiebehoud: 3 (2,6 VTE)
- Collecties & onderzoek : 3 (2,8 VTE)
- Catalografie: 5 (4,4 VTE)
- Digitale collecties: 3 (3 VTE)
- Digitalisering : 3 (2,8 VTE)

Naast de vaste ploeg boden 16 vrijwilligers (zeven mannen, negen vrouwen) in 2017 voor korte of langere tijd hun diensten aan als vrijwilliger in de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience. Tien personen (negen mannen, één vrouw) werkten in 2017 in de bibliotheek in het kader van een tewerkstelling volgens artikel 60-statuuut. Vier beëindigden het contract in 2017. Zeven studenten liepen in 2017 stage in de bibliotheek.

PRESENTATIES

- S. Capiou, Deponering van digitale publicaties, 14/09/2017 (Informatie aan Zee)
- S. Van Impe, 16th-century books in the collections of Antwerp's Hendrik Conscience Heritage Library, 03/07/2017 (tijdens de Summer School Print Culture in 16th-century Europe die de Universiteit Antwerpen samen met het Ruusbroecgenootschap, Museum Plantin-Moretus en de Erfgoedbibliotheek organiseerde)

PUBLICATIES

- S. Van Impe, 'Hoe bereken ik het bedrag om mijn erfgoedcollectie te verzekeren?' in META. Tijdschrift voor bibliotheek & archief, 2017, nr. 7, blz. 31.
- S. Van Impe, 'Een weinig gekende bron voor de geschiedenis van Antwerpen in de barok. Het Encronologium (1718) van kanunnik Petrus Henricus Goos' in HistoriAnt 5 (2017), p. 29-45
- S. Van Impe, 'Kroniek van de Antwerpse erfgoedbibliotheek (2016)' in HistoriAnt 5 (2017), p. 125-131.
- S. Van Impe, 'Aanwinsten bij de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in 2016' in De Gulden Passer 95 (2017) 2, p. 342-346

PARTICIPATIE AAN BESTUURSRADEN

Vakorganisatie	Deelname	Medewerker
Vlaamse Erfgoedbibliotheek	Dagelijks Bestuur, Raad van Bestuur, Algemene Vergadering	An Renard Steven Van Impe
Iedereen Leest	Raad van Bestuur, Algemene Vergadering	An Renard
Vlaams Fonds voor de Letteren	Raad van Bestuur	An Renard
Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief en Documentatie (VVBAD)	Raad van Bestuur	An Renard
Abraham (Catalogus van Belgische kranten)	Stuurgroep (voorzitter)	An Renard
Onderzoek 'Deponering Digitale Publicaties'	Stuurgroep (voorzitter)	An Renard
Universiteit Antwerpen	Klankbordgroep Geschiedenis	An Renard
Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse letteren (DBNL)	Commissie DBNL	An Renard
Delpher (NL)	Raad van Advies	An Renard
Vereniging van Religieus-Wetenschappelijke Bibliothecarissen	Algemene Vergadering	Steven Van Impe
Vlaamse Werkgroep Boekgeschiedenis	Bestuur	Steven Van Impe

Vereniging van Antwerpse Bibliofielen	Bestuur	Steven Van Impe
Tijdschrift HistriANT	Redactie	Steven Van Impe
Jaarboek voor Nederlandse Boekgeschiedenis	Redactie	Steven Van Impe
Short Title Catalogus Vlaanderen (STCV)	Stuurgroep	Steven Van Impe
Flandrica.be	Redactie	Steven Van Impe

ACQUISTITIE EN SELECTIE

- 13.386 verworven bibliotheekitems (via aankoop en schenking)
- 7.343 afgestoten bibliotheekitems (niet opgenomen doubletten, of deselectie door de collectievormers)

CATALOGRAFIE VOOR STEDELIJKE PARTNERS

Aantal nieuw toegevoegde bibliografische records:

- Museum aan de Stroom (MAS): 43
- MAS - Etnografische collectie Antwerpen: 212
- Museum Mayer van den Bergh (MMB): 530
- Collectiebeleid Antwerpen Kunstenstad: 187
- Letterenhuis: 1
- Red Star Line Museum: 43
- Vleeshuis: 1
- Documentatiecentrum van de Antwerpse Noorderpolders: 106

AANVRAGEN WETTELIJK DEPOT

- 147 aanvragen

CATALOGRAFIE

- 11.489 nieuwe inventarisnummers
- 14.124 nieuw toegevoegde bibliografische records
- 17.571 nieuw toegevoegde objecten/volumes

STAND VAN ZAKEN CATALOGRAFIE

- Totaal aantal bibliografische records: 720.315 (31% in Anet)
- Totaal aantal unieke beschrijvingen: 514.327 (29% in Anet)
- Totaal aantal plaatskenmerken: 747.422 (25% in Anet)
- Aantal bibliografische records van waar wordt doorgelinkt naar full texts (e-info): 5.021 (3% in Anet)
- Schatting van nog te verwerken items (backlog): 53.514
- Aandeel van de collectie dat ontsloten is in een online bibliotheekcatalogus: 93%

SERIËLE PUBLICATIES

LOPENDE ABONNEMENTEN GEDRUKTE SERIËLE PUBLICATIES	
Gratis tijdschriften	937
Betalende tijdschriften	716
Vervolgreeksen	56
Boekenreeksen	57
LOPENDE ABONNEMENTEN E-PUBLICATIES	
Enkel e-versie tijdschriften	9
Databanken	20
E-abonnement naast print (digitale toegang e-versie)	110
Aangeleverd in pdf-formaat (digitale kopie of born digital)	142
NIEUWE CATALOGUSNUMMERS NIET-LOPENDE TIJDSCHRIFTEN WAARVAN DE BIBLIOTHEEK ER EERDER GEEN BEZAT	505

DIGITALISERING

- Scans voor de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience: 9.941 scans (76 opdrachten), waaronder:
 - o Collectie werken uitgegeven door Abraham Verhoeven: 629 scans
 - o Collectie almanakken: 628 scans
 - o Cruydt-boeck (G 51476): 1.590 scans
- Scans voor collega-instellingen: 38 scans (9 opdrachten), waaronder:
 - o Bijdragen voor Diamantsporen, Antwerp Museum app, MAS: 10 scans
 - o Bijdragen voor Zacht Lawijd, Letterenhuis: 10 scans
- Scans voor derden. 32 scans (16 opdrachten), waaronder:
 - o Kaart van Catalonië uit Theater Orbis Terrarum van Ortelius voor CM Editores (Spanje): 1 scan

BRUIKLENEN

- **Langdurig – uit**
 - o Museum Vleeshuis: Klank van de stad (permanente opstelling, 2 werken, wissel om de 6 maanden)
 - o Museum aan de Stroom: Antwerpen A la carte (sinds 23/01/2017, 2 werken)
 - o Museum aan de Stroom: Machtsvertoon (tot eind 2017, 1 werk)
- **Tijdelijk – uit**
 - o Museum aan de Stroom: Objecten van verlangen (17/10/2017 tot 14/01/2018; 3 werken)
 - o Museum Meermanno (NL): Conn3ct (24/02/2017 tot 21/05/2017, 9 werken)
 - o Provinciale Bibliotheek Limburg, Hasselt: Conn3ct (06/10/2017 tot 29/04/2018, 4 werken)
 - o Literair Museum, Hasselt: Sprookjes en taboe (03/09/2017 tot 20/01/2018, 15 werken)
 - o Sint-Andrieskerk, Antwerpen: Lutherse Lente (04/08/2017 tot 31/10/2017, 3 werken)

- **Tijdelijk – in**

- o Conn3ct (22/06 tot 17/09/2017): 35 werken in bruikleen: Universiteitsbibliotheek Gent (6), Bibliotheek Stadscampus Universiteit Antwerpen (1), Bibliotheek van het Ruusbroecgenootschap (1), Openbare Bibliotheek Brugge (2), KU Leuven (1), KB Den Haag (24)

PRESERVERING

- Zuurvrij gekafte materialen (binderij): 14.337 kaften
- Foedralen: 390
- Vervanging zure door zuurvrije mappen: 2.201 mappen
- Ontstoffen
 - o Schenkingen: 213 dozen
 - o Magazijn M-1: 59 rekken

CONSERVERING

- Boeken-ehbo (gebroken rug): 249 banden
- Boeken-ehbo (overig): 50 banden
- Aanbrengen lint (boekband – boekblok): 1.333 banden

GEKENDE NIEUWE PUBLICATIES OP BASIS VAN DE COLLECTIE

De collectie van de Consciencebibliotheek wordt dagelijks gebruikt. Daarvan getuigen niet alleen de leeszaalbezoekers, maar ook de vele nieuwe publicaties die zij realiseren op basis van onze collectie. Deze nieuwe publicaties krijgen op hun beurt een plaats in de collectie.

- **Meneer de opsteller : de Antwerpse journalisten in de 19de eeuw** / Van Maanen, Aad. - Brussel, ASP, 2017. - 526 p. - ISBN 978 90 5718 610 3.

Cat.nr. 818662

- **Eye for detail : images of plants and animals in art and science, 1500-1630** / Egmond, Florike. - London, Reaktion Books, 2017. - 280 p. ill. - ISBN 978 17 8023 640 7.

Cat.nr. 818074

- **A census of Greek medical manuscripts : from Byzantium to the Renaissance** / Touwaide, Alain. - London, Routledge, 2016. - 432 p. - ISBN 978 1 4094 0656 3. - (Medicine in the medieval Mediterranean ; vol. 6)

Cat.nr. 818071

- **Granjon's flowers : an enquiry into Granjon's Giolito's, and De Tournes' ornaments, 1542-86** / Vervliet, Hendrik D.L. - New Castle, Del.: Oak Knoll Press, 2016. - 246 p. - ISBN 978 1 58456 355 6.

Cat.nr. 818623

- **Hoofdstukken uit mijn autobiografie** / Van Caenegem, Raoul. - [S.l.] : Raoul Van Caenegem, 2017. - 47 p.

Cat.nr. 818611

- **#Antwerp : foto's van @Den Antwerpenaar** / inl. van der Stighelen, Guillaume ; fotograaf Bout, Matthieu. - Antwerpen, Artus, 2016. - 116 p. - ISBN 978 90 5325 418 9.
Cat. nr. 818173
- **Rechenmeister und Mathematiker der frühen Neuzeit** / ed. Rainer Gebhardt. - Annaberg-Buchholz : Adam-Ries-Bund, 2017. - 388 p. : ill. ISBN 978 3 944217 27 7. - (Schriften des Adam-Ries-Bundes Annaberg-Buchholz ; vol. 25)0
Cat.nr. 822260
- **Ludo Onzea, 1928-1960 : een te kort leven in de kunst** / [ed.] Onzea, Wilfried ; inl. Ernest Van Buynder. - Morselt : Wilfried Onzea, 2017- 77 p. ill.
Cat.nr. 824653
- **Erudite eyes : friendship, art and erudition in the network of Abraham Ortelius (1527-1598)** / Meganck, Tine, Luk. - Leiden : Brill, 2017. - 324 p. - ISBN 978 90 04 34 167 8. - (Studies in Netherlandish art and cultural history ; vol. 14).
Cat.nr. 824650
- **Vlaanderens dageraad aan de ijzer : een kroniek van de Frontbeweging 1914-1918** / Huybrechts, Jan. - Brussel : Egmont, 2017. - 263 p. - ISBN 978 90 7889 848 1.
Cat. nr. 824075
- **"Crom ende menichfoude" : over de populariteit van het middeleeuwse Van den vos Reynaerde** / Van Daele, Rik. In: **Faro : Tijdschrift over cultureel erfgoed**, jg. 10, 2017, nr. 2, p. 16-21.
Cat.nr. 706227
- **Liedeken op de groote moordery geschied tot Tildonck in den nagt op Gulde Mis** / Gordts, Jan. In: **Haachts Oudheid- en Geschiedkundig Tijdschrift**, jg. 32, 2017, nr. 1, p.36-40.
Cat.nr. 644127
- **Kapen op Rottum** / Knol, Egge ; inl. Schroor Meindert. - Warffum : Stichting Uitgaven Noord-Groningen, 2017. - 204 p. - (Monumenten in Noord-Groningen ; vol. 11).
Cat. nr. 826413
- **Schitterend verlangen : hoe menselijke verlangens zich vertonen als diamanten** / ed. De Rynck, Patrick, De Wulf, Bernard, Van Tongeren, Paul ; inl. Bastiaens, Caroline, De Boeck, Vera. - Kontich : BAI, 2017. - 157 p. : ill. - ISBN 978 90 8586 752 4. - (MAS books).
Cat.nr. 826411
- **De belastingontvanger in de kunst : de artistieke voorstelling van de figuur van de ontvanger door de eeuwen heen** / Astaes, Jan; Degraeve, Matthijs. - Brugge, Vanden Broele, 2017. - 206 p. - ISBN 978 90 4961 591 8.
Cat.nr. 826410
- **Pol De Mont : een tragisch schrijversleven** / Stynen, Ludo. - Kalmthout : Polis, 2017. - 511 p. - ISBN 978 94 6310 084 7.
Cat.nr. 826409
- **Les Goncourt Historiens** / Dufief, Pierre-Jean, Rosenfeld, Michael, e.a. - Strasbourg : Presses Universitaires Strasbourg, 2017. - 282 p. - ISBN 978 2 86820 978 8. - (Configurations littéraires)
Cat.nr. 826412
- **Paleogeografische kaarten van het Waddengebied tussen Marsdiep en Weser, 500 v. Chr. - heden** / Vos, Peter C.; Knol, Egge; ill. de Vries, Sieb; fotograaf de Vries, Pieter. - Groningen : Groninger Museum, 2014. - 31 p. ill.
Cat.nr. 826414
- **Een veldslag, een bijbel, een inscriptie aan de Sint-Pauluskerk, minstens 3 boze bisschoppen, een koppige predikheer** / Storck, Armand. In: **Sint-Pauluskrantje**, jg 27, 2017/2018, nr. 8, p. 7-11.
Cat. nr. 825542

- **De verbeeld(er) : boekillustratie en beeldende kunst** / Koldeweij, Anna Cecilia. – Nijmegen : Vantilt, 2017. 256 p. - ISBN 978 94 6004 362 8
- **David Bowie's Tintoretto : Angel Foretelling the Martyrdom of Saint Catherine of Alexandria** / [ed.] van Beneden, Benjamin, Jennings, Nicola. - London : Colnaghi Foundation, 2017. - 175 p. - ISBN 978 0 9935606 5 1
- **Galien Rethore herontdekt** / de Bruijn, Elisabeth. In: **Madoc : tijdschrift voor medievistiek**, jg. 31, 2017, nr. 2, p. 75-82.
Cat.nr. 626306
- **Journalistiek werk van Willem Elsschot : artikelen geschreven voor de Nieuwe Rotterdamse Courant in de jaren 1918-1922** / Aarts, C.J.; van Etten, M.C. - Kalmthout : Polis, 2017. - 351 p. - ISBN 978 94 6310 170 7.
Cat.nr. 827134
- **Ruusbroek en Hadewich als voorlopers van het surrealisme : Marc. Eemans en de mystieke literatuur** / Fraeters, Veerle; Vermeiren, David. In: **ZL : literair-historisch tijdschrift**, jg. 16, 2017, nr. 1, p. 8-29
Cat. nr. 633939
- **Van drie naar een. Over "Van Jason ende Hercules" (1556) van Symon Cock** / [aut.] Besamusca, Bert. In: **Schriftgeheimen : opstellen over schrift en schriftcultuur** / red. Hogenbirk, Marjolein e.a. - Amsterdam University Press, 2017, p. 360-373.
- **Veertigduizend boeken op de Antwerpse Grote Markt : de winkelbibliotheek van Henry Ratinckx (1795-1866)** / Delsaerdt, Pierre. In: **Lezen in de Lage landen : studies over tien eeuwen leescultuur** / [red.] van Anrooij, Wim, Hoftijzer, Paul. - Hilversum : Verloren, 2017, p. 147-152.
- **Jan van Doesborch : the Antwerp connection** / Fransen, Peter J.A. In: **Quaerendo**, jg. 47, 2017, nr. 3-4, p. 278- 306.
Cat.nr. B 231415
- **Kroniek van de Antwerpse erfgoedbibliotheeken (2016)** / Van Impe, Steven. In: **HistoriANT : jaarboek voor Antwerpse geschiedenis**, jg. 5, 2017, p. 125-131.

ACTIEVE LEDEN

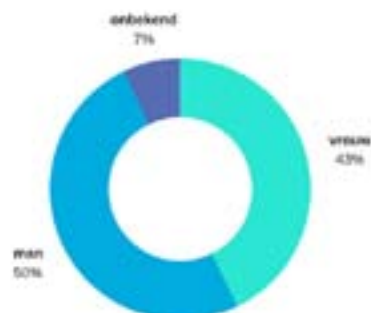
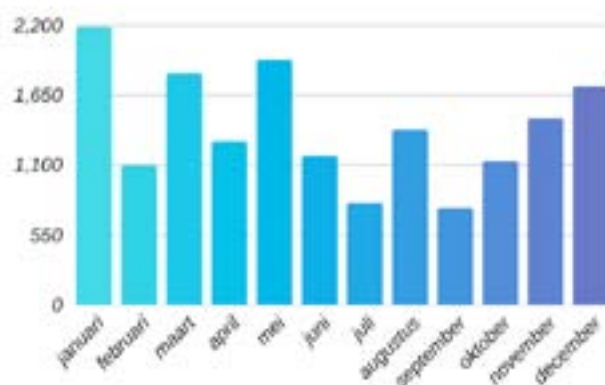

LEESZAALBEZOEKERS

Totaal aantal leeszaalbezoeken: 16.328
(inclusief studenten Nottebohmzaal
STUDY360)

INGESCHREVEN BEZOEKERS (GESLACHT)

Totaal aantal ingeschreven bezoekers: 3.257

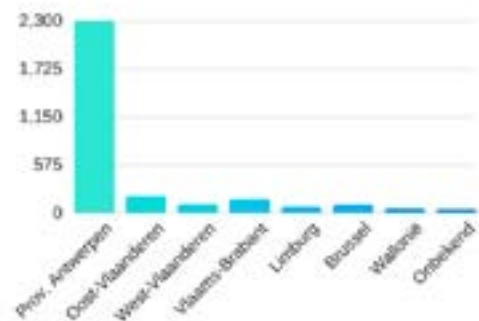

INGESCHREVEN BEZOEKERS (LEEFTIJD)

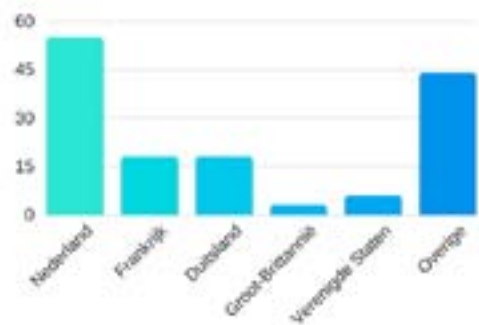
totaal aantal ingeschreven leeszaalbezoekers:
3.257

INGESCHREVEN BEZOEKERS (WOONPLAATS)

INGESCHREVEN BEZOEKERS (BUITENLAND)

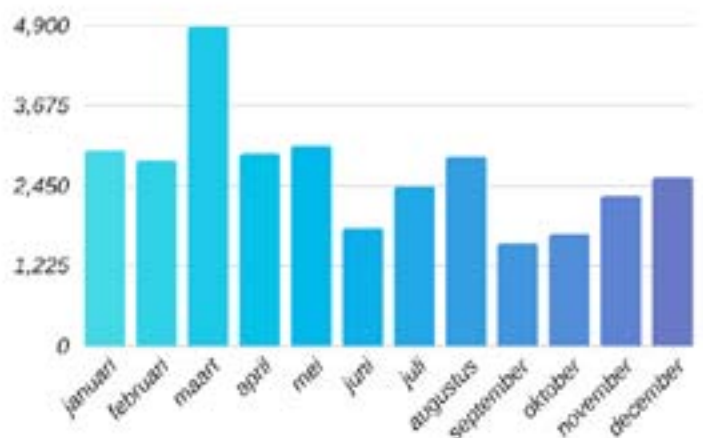

RAADPLEGINGEN

Omwille van technische problemen met het bibliotheekbeheersysteem Brocade, kunnen dit jaar geen cijfers worden getoond met betrekking tot de raadplegingen van de gedigitaliseerde collectie.

RAADPLEGINGEN COLLECTIE OP FYSIEKE DRAGERS

Totaal aantal raadplegingen van de collectie op fysieke dragers: 31.882

RAADPLEGINGEN DATABANKEN

Sessies van een aantal veel geraadpleegde databanken:

- Gale Artemis (Literairy Sources): 473
- Gopress Academic: 16.126
- LexisNexis Academic: 52

ZOEKEN IN DE CATALOGUS

Totaal aantal zoekacties : 182.561

- Eenvoudig zoeken: 128.876
- Snel zoeken: 41.655
- Geavanceerd zoeken: 12.030

WEBSITE WWW.CONSCIENCEBIBLIOTHEEK.BE

Gebruikers: 29.396 (59% nieuwe bezoekers, 41% terugkerende bezoekers)

- Sessies: 48.695
- Paginaweergaven: 120.944
- Pagina's per sessie: 2,48
- Bouncepercentage: 51,09 %
- Gemiddelde tijd op site: 00:02:16

PUBLIEKSWERKING

GLBAAL OVERZICHT

- Tentoonstellingen: 3.646
- Lezingen en activiteiten: 5.443
- Rondleidingen achter de schermen: 1.499
- Workshops en bibliotheekintroducties: 406
- Bezoekers Nottebohmzaal: 772

TOTAAL: 11.766

TENTOONSTELLINGEN

- *Conn3ct. Impact van drukpers en sociale media*: 3.646 bezoekers

LEZINGEN EN ACTIVITEITEN

- Nottebohmlezingen: 654 bezoekers
- Miraeus Lectures: 72 bezoekers
- NISE lecture: 30 bezoekers
- Davidsfonds Academie: 90 cursisten
- Gedichtendag: 60 bezoekers
- Cultuurmarkt: 349 bezoekers
- Museumnacht: 1.560 bezoekers
- Open Monumentendag: 2.025 bezoekers
- Study360: 380 studenten
- Nocturne en ledendag van het Dotatiefonds voor Boek en Letteren: 119 bezoekers
- Duel op zondag van het Dotatiefonds voor Boek en Letteren: 104 bezoekers

RONDLEIDINGEN ACHTER DE SCHERMEN

- Rondleidingen voor individuele bezoekers: 9 rondleidingen (138 bezoekers)
- Rondleidingen voor groepen: 50 rondleidingen (878 bezoekers)
- Rondleidingen voor scholieren en studenten: 13 rondleidingen (455 bezoekers)
- Rondleidingen voor cursisten Nederlands voor anderstaligen (NT2): 2 rondleidingen (28 bezoekers)

WORKSHOPS EN BIBLIOTHEEKINTRODUCTIES

- Bibliotheekintroducties: 14 introducties (241 bezoekers)
- Workshops *Mediawijsheid Wereldoorlog I*: 9 workshops (139 bezoekers)
- Workshops *Voor iedere Antwerpenaar een krant*: 5 workshops (26 bezoekers)

BEZOEKERS NOTTEBOHMZAAL

- Tekensessies: 4 sessies (45 bezoekers)
- Filmopnames: 5 opnames (143 bezoekers)
- Gastcolleges: 2 colleges (32 bezoekers)
- Letterenhuisfestival: 180 bezoekers
- Doctoraatsverdedigingen: 2 verdedigingen (99 bezoekers)
- Staat van de Unie: 100 bezoekers
- *Met Ivo Michiels, in gesprek*: 135 bezoekers
- Individuele bezoekers: 38 bezoekers

Datum	Medium	Titel	Onderwerp
5/01/2017	GVA	" Studeren middenin een literair archief is uniek "	STUDY360
12/01/2017	GVA	Instagram / Na de kerstvakantie komen studenten massaal studeren	STUDY360
12/01/2017	GVA	Na de kerstvakantie komen studenten massaal studeren	STUDY360
8/02/2017	www.atv.be	uniek handschrift over geschiedenis van Antwerpen	Manuscript Kanunnik Petrus Henricus Goos
9/02/2017	De Tijd	Eeuwenoud manuscript voor Erfgoedbibliotheek	Manuscript Kanunnik Petrus Henricus Goos
9/02/2017	Het Laatste Nieuws	Conscience - bib ontvangt historisch handschrift	Manuscript Kanunnik Petrus Henricus Goos
10/02/2017	www.nieuws.be	VIDEO. Uniek handschrift bevat schat aan geschiedenis over Antwerpen	Manuscript Kanunnik Petrus Henricus Goos
14/02/2017	https://faro.be/blogs	Handschrift over Antwerpse geschiedenis geschonken aan Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience	Manuscript Kanunnik Petrus Henricus Goos
1/03/2017	't Brugeske	Achter de schermen van de EHC op 29 maart en 19 april 2017	rondleidingen achter de schermen
29/03/2017	Kerk & leven	Parochiegrenzen in beeld	Manuscript Kanunnik Petrus Henricus Goos
7/04/2017	GVA	Op 8 april vindt u in het Letterenhuis	Letterenhuisfestival
8/04/2017	Het Laatste Nieuws	Letterenhuis zet schrijvers centraal op eerste festival	Letterenhuisfestival

9/04/2017	www.hln.be	Nottebohmlezing Marieke van Delft - Conn3ct: 2 media, 1 verhaal.	Nottebohmlezing
3/06/2017	GVA	Musea delen collectie op platform Google	Google Arts & Culture
4/06/2017	GVA /Antwerpsche Tydinghen	Een uniek 300 jaar oud handschrift	Manuscript Kanunnik Petrus Henricus Goos
10/06/2017	Het Laatste Nieuws	Bezoek het MAS vanuit je zetel dankzij Google	Google Arts & Culture
10/06/2017	Het Laatste Nieuws / Antwerpen Zuid	MAS bezoeken vanuit je zetel dankzij Google	Google Arts & Culture
15/06/2017	www.vvbad.be	Let's Conn3ct! Het verhaal achter het mediawijze project 'Conn3ct'	Conn3ct
15/06/2017	www.vvbad.be	Deponering van digitale publicaties	Conn3ct
16/06/2017	De Standaard/ De Standaard der Letteren	Het verband van Donald Trump en de boeken van Erasmus	Conn3ct
16/06/2017	De Standaard	Antwerpen	Conn3ct
19/06/2017	http://conn3ct.media/	Wat hebben Erasmus' boeken en de tweets van Donald Trump met elkaar gemeen?	Conn3ct
22/06/2017	https://faro.be/blogs/annemie-vanthienen	Conn3ct verbindt oude gedrukte boeken met hedendaagse sociale media	Conn3ct
23/06/2017	https://atv.be	De link tussen boekdruk-kunst en sociale media	Conn3ct
28/06/2017	De Morgen	Zestiende-eeuwse boeken versus tweets in interactieve expo	Conn3ct
30/06/2017	GVA	Drukpers zorgde in 1500 voor zelfde revolutie als het internet y	Conn3ct
30/06/2017	GVA	Museumnacht 05/08	Museumnacht
30/06/2017	GVA	Drukpers zorgde in 1500 voor zelfde revolutie als het internet"	Conn3ct
30/06/2017	http://grafisch-nieuws.knack.be	Impact van drukpers en sociale media	Conn3ct

30/06/2017	www.gva.be	"Drukpers zorgde in 1500 voor zelfde revolutie als het internet"	Conn3ct
7/07/2017	www.vvbad.be	Let's Conn3ct!	Conn3ct
17/07/2017	GVA	Tram 12, tussen boeken en boekmuziek	Erfgoedbibliotheek
20/07/2017	GVA	Tram 11, met de mooiste terminus van 't Stad	Erfgoedbibliotheek
3/08/2017	t Pallieterke	Lutherse lente in Antwerpen	Lutherse lente
5/08/2017	Museumnachten pr. Antwerpen	Museumnacht met mebra disjecta in "100% expo" (prov. Antwerpen	Museumnacht
6/08/2017	De Redactie	Ruim 10.000 bezoekers voor 13e Antwerpse Museumnacht	Museumnacht
7/08/2017	GVA	Museumnacht lokt meer dan tienduizend bezoekers	Museumnacht
8/08/2017	Het Laatste Nieuws	Ruim 10.000 bezoekers voor Museumnacht	Museumnacht
16/08/2017	Deze Week	Museumnacht lokt meer dan 10.000 bezoekers	Museumnacht
28/08/2017	http://grafisch-nieuws.knack.be	Luthers gedachtengoed krijgt weerklank in drukkerscentrum Antwerpen	Lutherse lente
2/09/2017	ATV	de interview met Steven van Impe over de handschrift	Stijn Streuvels collectie
7/09/2017	Belga Press Agency	Pleinen en parkten centraal op Antwerpse Open Monumentendag	Open Monumentendag
7/09/2017	www.gva.be	Vijf 'schoonste gebouwen' van Antwerpen zetten zondag hun deuren open op Open Monumentendag	Open Monumentendag
7/09/2017	kerknet	Festival van het Woord in Antwerpen	Open Monumentendag
8/09/2017	Gazet van Antwerpen	Wat is het mooiste gebouw van 't Stad?	Open Monumentendag

8/09/2017	Het Nieuwsblad	Wat is het mooiste gebouw van 't Stad?	Open Monumentendag
8/09/2017	www.gva.be	Tien tips voor de Open Monumentendag zondag in Antwerpen	Open Monumentendag
8/09/2017	www.nieuwsblad.be	Wat is het mooiste gebouw van 't Stad?	Open Monumentendag
9/09/2017	www.hln.be	Ook binnenkijken bij Ciné National en Campus Carolus	Open Monumentendag
10/09/2017	www.gva.be	Ciné National en De Opera zijn grote publiekstrekkingen op "geslaagde" Open Monumentendag in Antwerpen	Open Monumentendag
11/09/2017	Apen voor Antwerpen	Open Monumentendag trekt ruim 40.000 kijk-lustigen in Antwerpen	Open Monumentendag
16/09/2017	www.hln.be	Festival van het Woord viert de Bijbel	Lutherse lente
28/09/2017	https://faro.be/blogs/annemie-vanthienen	Deelcollecties wijzen de weg	deelcollecties
4/10/2017	De Morgen	Ode aan de man met de schallende lach	Ivo Michiels evenement
20/10/2017	https://www.apache.be	Waar is waar?"	Nottebohmlezing
28/10/2017	Gazet van Antwerpen/Metropool Stad	"Je vindt hier parels, in het echte hart van de stad"	
27/11/2017	http://www.guido.be	Veerle Baetens "ik wil dat de kijker kan zeggen "wow man, wat was dat?!"	filmopnames Tabula Rasa
29/11/2017	ATV	Uitzonderlijke boeken-collectie van Stijn Streuvels naar EHC	Stijn Streuvels collectie
29/11/2017	Radio 2	32 meter boeken van Stijn Streuvels	Stijn Streuvels collectie
29/11/2017	https://www.vrt.be	1.339 boeken van Stijn Streuvels worden toegankelijk gemaakt	Stijn Streuvels collectie
29/11/2017	https://radio2.be	32 meter boeken van Stijn Streuvels	Stijn Streuvels collectie

29/11/2017	https://atv.be	Uitzonderlijke boekencollectie van Stijn Streuvels naar Erfgoedbibliotheek	Stijn Streuvels collectie
30/11/2017	De Standaard	Collectie boeken Stijn Streuvels naar erfgoedbib	Stijn Streuvels collectie
30/11/2017	De Morgen	Telex	Stijn Streuvels collectie
30/11/2017	De Tijd	Collectie boeken Stijn Streuvels naar Antwerpen	Stijn Streuvels collectie
30/11/2017	Het Laatste Nieuws	Meer dan 1.000 boeken van Stijn Streuvels voor Erfgoedbibliotheek	Stijn Streuvels collectie
30/11/2017	http://www.erfgoed-kbs.be/	Literair erfgoed gevrijwaard	Stijn Streuvels collectie
30/11/2017	www.hln.be	Meer dan 1.000 boeken van Stijn Streuvels voor Erfgoedbibliotheek	Stijn Streuvels collectie
1/12/2017	GVA	Streuvels verhuist naar Conscience	Stijn Streuvels collectie
1/12/2017	www.gva.be	Boekencollectie van Stijn Streuvels geschonken aan Erfgoedbibliotheek	Stijn Streuvels collectie
4/12/2017	https://faro.be/blogs/annemie-vanthienen/erfgoedbibliotheek-hendrik-conscience-verwerft-unieke-streuvels-collectie	Unieke Streuvelscollectie naar Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience	Stijn Streuvels collectie
4/12/2017	https://apen.be	Studenten blokken opnieuw samen op bijzondere plekken in Antwerpen	STUDY360
4/12/2017	www.gva.be	Klaar voor recordeditie: hier kunnen studenten weer samen blokken in Antwerpen	STUDY360
4/12/2017	https://faro.be/blogs/annemie-vanthienen	Boekencollectie van Stijn Streuvels geschonken aan Erfgoedbibliotheek	Stijn Streuvels collectie

5/12/2017	GVA	Blokken op unieke locaties in 't stad	STUDY360
5/12/2017	https://atv.be	Studenten blokken opnieuw samen op bijzondere plekken in Antwerpen	STUDY360
6/12/2017	Deze Week /Antwerpen Oost	Knipoogjes	Stijn Streuvels collectie
15/12/2017	Krant van West-Vlaanderen/De Leie	Heel onverwachts stond Streuvels' zoon aan mijn deur	Stijn Streuvels collectie

AANWINSTEN EN SCHENKINGEN

OPVALLENDE AANWINSTEN OUDE DRUKKEN

Vanuit het budget voor boekenaankopen wordt jaarlijks ongeveer 20.000 euro gereserveerd voor de aankoop van oude drukken. Daarnaast bestaat er nog de mogelijkheid om beroep te doen op de financiële ondersteuning van het Dotatiefonds voor Boek en Letteren. In onderstaande overzicht volgen de meest opmerkelijke aanwinsten.

- [Philippe Quinault & Jean-Baptiste Lully], **Armide : tragedie en musique, représentée par l'academie royale de musique** – Anvers : chez Henry van Dunwalt, 1686 – cat.nr. 820793
- [Florent Catron Dancourt], **Ballet de la jeunesse, divertissement meslé de comédie & de musique. Représenté devant sa majesté à Versailles le janvier 1686** – Anvers : chez Henry van Dunwalt, 1688 – cat.nr. 820794
- [Jean-Baptiste Lully], **Le temple de la paix, ballet. Dansé devant sa majesté à Fontainebleau le 15. d'octobre 1685** – Anvers : chez Henry van Dunwalt, 1689 – cat.nr. 820795

Vanaf 1682 werden in de Schilderskamer op de Antwerpse Beurs de eerste opera's opgevoerd. Het programma sloot zeer nauw aan bij de Parijse opera's, zoals ook te zien is in deze drie libretto's. Vooral opera's van Lully waren in die eerste periode erg populair. De Antwerpse drukker Hendrik van Dunwalt imiteerde de Franse libretto's zo getrouw mogelijk. De Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience heeft de afgelopen jaren bij verschillende gelegenheden dergelijke boekjes kunnen aankopen, zowel van Dunwalt zelf als van zijn opvolgers Bartholomeus Foppens en Petrus Grangé. Deze libretti werden eerder beschreven in een artikel van Timothy De Paepe, 'Opera op de Antwerpse drukpers: een commercieel interessante onderneming tussen 1682 en 1714' in *De Gulden Passer* 86 (2008), blz. 43-60.

- Theodorus Beza, [= **Katéchismos ètoi syntomos tèς christianôn pisteôs stoicheiôsis**] – Antverpiae : excudebat Aegidius Radaeus, 1580 – cat.nr. 820789

De Frans-Zwitserse theoloog Théodore de Bèze (1519-1605) was een belangrijke figuur in de vroege reformatie. Hij was de belangrijkste medewerker en opvolger van de Geneefse reformator Joannes Calvijn. Beza is vooral bekend gebleven als vertaler van de psalmen. Als humanist zette hij zich in voor het onderwijs van de klassieke talen Latijn, Grieks en Hebreeuws. Daarom vertaalde hij de calvinistische katechismus in het Grieks: zo konden schoolkinderen tegelijk het protestantse geloof en de Griekse taal oefenen. Deze schooluitgave werd gedrukt in Antwerpen in 1580, toen de stad een calvinistische republiek was.

- **Histoire des nobles prouesses et vaillances de Gallien restauré** – Troyes : chez Jean Garnier, [achttiende eeuw?] – cat.nr. 829041

In 2016 verwierf de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience een uniek exemplaar van een onbekende Nederlandse vertaling van de Franse ridderroman *Gallien restauré*. Dit verhaal was in de Nederlandse literatuurgeschiedenis volledig onbekend, maar in Frankrijk genoot het een lange traditie. Dat wordt

aangetoond door deze goedkope uitgave als volksboek, gedrukt in Troyes. Dergelijke populaire literatuur was eeuwenlang het handelsmerk van deze stad in de Champagnestreek.

- **De zeven psalmen der penitentie van den koning David** – Antwerpen : by J.H. Heyliger, [einde van de achttiende eeuw] -- cat.nr. 829040

In de achttiende eeuw werden de zeven zogenaamde boetepsalmen uit het Oude Testament door gelovige katholieken gebruikt als gebed om boete te doen, en zo berouw te tonen voor begane zonden. Dit boekje heeft geen datum van uitgave. De approbatie is gegeven op 14 juni 1701, maar aangezien die eeuwig geldig bleef wil dat niet zeggen dat het boek meteen daarna gedrukt is. Josephus Henricus Heyliger, de drukker van deze editie, nam het atelier van zijn schoonvader over in 1793 en overleed in 1825. Waarschijnlijk drukte hij dit boek aan het begin van zijn carrière. Opvallend is nog dat het exemplaar niet opengesneden is: het kan volledig worden opengeplooid, zodat het tweezijdig bedrukte, oorspronkelijke vel papier te zien is.

- **Liedhandschrift** -- [Mechelen? Zeventiende eeuw] – cat.nr. 829043

In dit intrigerende liedhandschrift staan vooral liedjes in het Frans, maar ook enkele in het Nederlands en het Italiaans. Het handschrift is in verschillende handen geschreven, en er staat ook één tekening in. Mogelijk was het een boek dat door een groep rederijders gebruikt werd, waarbij ieder lid geacht werd een bijdrage te leveren: in het boek zit ook een namenlijstje. Slechts enkele liedjes hebben muzieknotatie, de rest werd waarschijnlijk gezongen op gekende wijzen (contrafacten) die echter niet genoteerd zijn. Eén lied heeft betrekking op Mechelse toestanden, wat doet vermoeden dat het in die stad is ontstaan.

- Jan Calvijn, **Harmonia, dat is, een tsamenstemminghe gemaect uut de drie evangelisten** – Antwerpen : by Jaspar Troyens, 1582 (colofon: Leyden : by Andries Verschout, 1582) – cat.nr. 829044

Op aanraden van prof. dr. Guido Marnef kocht de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience deze Leids-Antwerpse editie van de *Harmonia* van Calvijn, een samenvoeging van de drie synoptische evangelieën. Het boek werd gedrukt in Leiden, maar mee gefinancierd door twee Antwerpse drukkers: Jaspar Troyens en Nicolaes Soolmans. Er bestaan dus drie verschillende edities, gebaseerd op dezelfde drukgang. De uitgave gebeurde in de periode dat Antwerpen een calvinistische republiek was. Na de Val van Antwerpen, in 1585, bleef Jaspar Troyens de situatie in Antwerpen nog even bekijken, maar in 1589 vertrok hij naar Dordrecht.

- Veteranus Lucidus, **De ydelheyt der nieuw-gesinden: waer in generalijck verclaert wort, dat alle haer gheloof-stucken ghegrondt sijn op haere eyghensinnicheydt**. Vert. Amandus Verus – Antwerpen : by de weduwe van Jan Cnobbaert, 1643 – cat.nr. 829045

Dit boekje hoort tot de zogenaamde apologetica-literatuur, werken die kaderen in de discussie tussen verschillende godsdiensten. De Duitse auteur, die zich achter een pseudoniem verschuilt, valt met theologische argumenten de 'ijdelheden' van de protestantse 'nieuwgezinden' aan. Ook de vertaler gebruikte een pseudoniem, Amandus Verus klinkt wel als een echte naam maar is latijn voor 'liefhebber der waarheid', een pseudoniem dat wel vaker gebruikt werd door katholieke polemisten. Mogelijk is de vertaler een Antwerpse jezuïet, die anoniem publiceerde omdat hij dan geen toestemming aan zijn oversten moest vragen. Die waren niet altijd opgezet met de agressieve toon die uit sommige pamfletten sprak.

- **Godtvrugtige vergaeding van de onbevleete ontfangenisse der alderheyligste maget ende moeder Godts Maria ingesteld in de Schippers-capelle door ... Josephus Pilaer ende Petrus Davids binnen ... Antwerpen in het jaer M.D.C.C.VII.** – Antwerpen, handschrift, c.1796 – Cat. nr. 829127

Dit handschrift, het register van het broederschap van de onbevleete ontfangenis van de Schipperskapel, is gebonden in een uitzonderlijk mooie, Antwerpse boekband van het einde van de achttiende eeuw. Hoewel de band er vanop afstand uitziet als een lederen band, gaat het in werkelijkheid om een perkamenten band die groen geschilderd is en met goud bestempeld, een erg ongebruikelijke procedure. Binnenin is het boek nagenoeg blanco, op de titelpagina en zeven bladzijden na. Daarmee is dit handschrift een materiële getuige van een dramatische tijd: het einde van het ancien regime. In 1796 werden alle katholieke broederschappen immers opgeheven door de Franse revolutionairen. Dit register, dat was aangelegd voor de eeuwigheid, verloor daarmee haar nut.

- Joannes de Condé, **Den lydenden ende stervenden Christus.** – Antwerpen : by de weduwe Thieullier, en Andreas Paulus Colpyn, tussen 1746 en 1750. Samen met vijftien andere toneelstukken – cat.nr. 829921

In deze bundel zitten niet minder dan zestien toneelstukken die in de loop van de achttiende eeuw in Antwerpen op de scene werden gebracht. Het betreft telkens Nederlandstalige stukken in de rederijkerstraditie. Onder andere de Antwerpse boekbinders Balthasar en Cornelis Wils en de Lierse textielhandelaar Cornelis de Bie leverden theaterteksten. Het repertoire is zeer divers: enkel het eerste stuk is echt religieus geïnspireerd, andere stukken kijken terug naar de klassieke oudheid (*Den verliefden Periander oft De veranderlycke liefde van Balthasar Wils*) of op middeleeuwse verhalen (*De heylige Genoveva oft De herstelde onnooselheyt*). Ongeveer de helft van de stukken zijn nieuwe kluchten, zoals *Het lichtveerdigh Pleuntjen, en Gys Snuffeleer; oft d'occasie maeckt den dief van Cornelis de Bie of de Singende klucht van pekelhaeringh in de kist* door Isaak Vos. Eén van de stukken is ook een heuse opera, *Het gouvernement van Sancho Panca in 't eylant Barataria : Musicael klucht-spel*. De tekst is van Willem Ignatius Kerrickx, de muziek (die helaas verloren is gegaan) van de Brusselse componist Alphonse d'Eve.

- Jacques Colom, **Ardante colomne representante les 17. provinces du Pais Bas.** Anvers : chez Godtgaf Verhulst le jeune, tussen 1654 en 1700. – cat.nr. 829556

In de zestiende eeuw werden in Antwerpen de allereerste atlassen gedrukt. Na de dood van Gerard Mercator en Abraham Ortelius, én de Val van Antwerpen in 1585, verschoof het zwaartepunt van de atlasproductie echter naar Amsterdam. In de tweede helft van de zeventiende eeuw verschenen er in de Zuidelijke Nederlanden nauwelijks nog atlassen. Deze *Ardante colomne* is een zeldzame uitzondering – zo zeldzaam, dat deze editie zelfs niet beschreven is in de standaardbibliografie *Atlantes Neerlandici* van Cornelis Koeman en Peter van der Kroght. De originele uitgever van deze kleine atlas van de Nederlanden was de Amsterdamse cartograaf Jacob Aertsz. Colom, die zijn boek naar zichzelf vernoemde met een Bijbelse verwijzing naar de vurige zuil die de Israëlieten door de woestijn leidde (Exodus 13:21-22). Het is niet helemaal duidelijk of de Antwerpse drukker Godtgaf Verhulst zijn editie produceerde in samenwerking met Colom. Misschien betreft het een piraateditie.

OPVALLENDE AANWINSTEN MODERNE DRUKKEN

AANGEKOCHT OP EEN VEILING

Alle publicaties in onderstaand overzicht werden aangekocht op volgende veilingen:

- Bubb Kuyper, 30 mei - 2 juni 2017: nrs. 828, 1091, 1175, 1298, 1341, 1639, 1650 en 1683.
- Ferraton (Sint-Gillis, Brussel)
 - 6 mei 2017: nrs. 572, 694 (het merendeel opgedragen aan de Antwerpse schrijfster Marie Gevers, 1883-1975), 960 en 978;
 - 17 juni 2017: nr. 980;
 - 15 september 2017: nrs. 834 en 835, het merendeel opgedragen aan de Antwerpse schrijfster Marie Gevers (1883-1975);
 - 15-16 december 2017: nr. 910.
- Henri Godts (Brussel):
 - 21 maart 2017: nr. 144.
 - 12 december 2017: nrs. 305 en 501.
- The Romantic Agony (Brussel):
 - 28 en 29 april 2017: nrs. 580, 628 en 677;
 - 24 en 25 november 2017: nrs. 523, 615, 617 en 618.
- Van de Wiele (Brugge):
 - 10-11 maart 2017: nr. 217;
 - 20 mei 2017: nrs. 228, 230, 242, 243, 249, 250, 253, 254, 266, 283, 287 en 290.

DIT ZIJN DE OPVALLENDSTE AANWINSTEN:

De streken van Reintje van der Schalk, Markies van Eijerstruiven. - 2de ed. - Rotterdam : Mensing en Van Westreenen, [ca. 1830]. - 24 p. : ill. Cat.nr. 823240.

Uniek exemplaar in Belgische bibliotheekcollecties.

Aangekocht op de veiling van Bubb Kuyper, 30/5-2/6/2017, lot 1091.

Salvo : katholiek weekblad voor de Nederlandse strijdkrachten. - Den Haag : Nationaal Katholiek Thuisfront. Nrs. 14:12/14(1960); 15:3(1962); 16:7-9(1963). Cat.nr. 823233.

Dit weekblad werd in de jaren '50 en '60 in tienduizenden exemplaren gratis verspreid onder Katholieke dienstplichtigen, maar tegenwoordig is het een zeldzaam krantje.

In de aangekochte afleveringen staat telkens een bijdrage van "matroos derde klas" Jeroen Brouwers. Brouwers stond nog helemaal aan het begin van zijn schrijversloopbaan; het pocketje *Edith Piaf lyrische straatmus*, zijn debuut, verscheen in 1961. Het betreft:

Jg. 14, 1960, nr. 12/14 (kerstnummer), p. 4-5: "Over meester en leerling : Govaert Flinck ter ere, bij zijn 300ste sterfdag", zijnde het debuut van Jeroen Brouwers;

Jg. 14, 1960, nr. 12/14, p. 8-9: *"Eten met Julia"*;
Jg. 15, 1962, nr. 3, p. 4-5: *"Karel Appel rotzooit aan de grote weg"*;
Jg. 16, 1963, nr. 7, p. 4-5: *"Edith Piaf : de geboorte van een straatsirene"*;
Jg. 16, 1963, nr. 8, p. 4-5: *"Edith Piaf : een straatmus slaat haar vleugels uit"*;
Jg. 16, 1963, nr. 9, p. 4-5: *"Edith Piaf : rumoer en zwijgzaamheid rondom een legendarische vrouw"*.
Aangekocht op de veiling van Bubb Kuyper, 30/5-2/6/2017, lot 1175.

Petite-Fleurke / Louis Paul Boon . **Kosmonaut** / foto's J.C. Boon. - [S.l.] : Hedendaags, 1964. - 14 p. Cat. nr. 823275.

Bevat een kortverhaal van L.P. Boon en 4 foto's van J.C. Boon. Naast dit EHC-exemplaar in België enkel aanwezig in UGent-bibliotheekcollectie.

Oplage: 125 exemplaren, waarvan 25 exemplaren alfabetisch genummerd, en 100 exemplaren gesigneerd en genummerd 1-100.

Dit exemplaar is *"nummer onbekend / met hartelijke groeten"*, gevolgd door de handtekening van J.C. Boon en gedateerd *"juli 71"*.

Aangekocht op de veiling van Bubb Kuyper, 30/5-2/6/2017, lot 1341.

Antoinette / Marie Gevers. - Bruxelles : Renaissance du Livre, 1935. - 65 p. Cat.nr. C 104095.

Met opdracht: *"Pour Jean-Paul Allardin / et sa jeune épouse / en leur souhaitant un aussi / beau bonheur que fut celui / des parents d'"Antoinette" / Marie Gevers / Missembourg / Edegem, janvier 1971."*

Aangekocht op de veiling van Ferraton, 15-16/12/2017, lot 910.

Paix sur les champs / Marie Gevers. - Bruxelles : Editions de la Toison d'Or, [ca. 1943]. - 219 p. (La porte ouverte). Cat.nr. 830444.

Met opdracht: *"Pour Mia et Jean-Paul Allardin. / En les remerciant d'aimer / ce récit... / L'auteur a eu m-l'intention / d'y montrer qu'un véritable / amour surmonte les plus / grands obstacles. / Ce livre vient d'être transposé / en spectacle - cinéma - le film - / terminé - sera donné en salle à / Paris, en octobre, puis à Bruxelles / je ne sais quand... / Mais quand vous passerez / par ici, peut-être le saurai-je. / A bientôt ! / Marie Gevers / Missembourg / le 14-7-17."*

Aangekocht op de veiling van Ferraton, 15-16/12/2017, lot 910.

Guldentop : histoire d'un fantôme / Marie Gevers. - Oudenaarde : Sanderus, [ca. 1964]. - 126 p. (Classiques et modernes ; vol. 19). Cat.nr. 830445.

Met opdracht: *"Pour Jean-Paul Allardin / Puisse-t-il avoir un peu / de sympathie pour le / pauvre "Guldentop" / à bientôt, Jean-Paul Allardin ! / Marie Gevers, / Missembourg, 10 avril 1971."*

Aangekocht op de veiling van Ferraton, 15-16/12/2017, lot 910.

Vie et mort d'un étang / Marie Gevers. - Bruxelles : Brepols, 1961. - 198 p. (Le cheval insolite). Cat.nr. 830443.

Met opdracht : *"Pour Mr et Mme / Jean-Paul Allardin / qui, prochainement, j'espère / viendront voir la vieille maison / dont l'image orne ce livre. / En sympathie réelle / Marie Gevers / Missembourg / Equinoxe d'automne 1971."*

Aangekocht op de veiling van Ferraton, 15-16/12/2017, lot 910.

Le Voyage sur l'Escaut / Marie Gevers ; tek. Jean Winance. - Tournai : Casterman, 1947. - 191 p. : ill. Cat.nr. 830446.

Met opdracht: *"Pour Jean-Paul Allardin / en signe de vraie sympathie / ce 'voyage sur l'Escaut' / en souhaitant que / Mr et Mme P. Allardin / aillent le voir à Anvers, / puis arrivent à Missembourg. / Marie Gevers / 17 janvier 1971"*.

Aangekocht op de veiling van Ferraton, 15-16/12/2017, nr. 910.

Du Silence : poésies / Georges Rodenbach. - Paris : Alphonse Lemerre, 1888. - 51 p. (Poètes contemporains). Cat.nr. 824422.

Dit is de eerste uitgave van Georges Rodenbach waarin de symbolistische invloed merkbaar is. Naast dit EHC-exemplaar in België enkel aanwezig in de ULB-bibliotheekcollectie.

Aangekocht op de veiling van Ferraton, 17 juni 2017: lot 980.

"Comme une aile qui se brise..." / Henri-Floris Jaspers. - Anvers : Editions Monas, 1967. - 74 p. (Monas-reeks ; vol. 15). Cat.nr. C 243571:15.

Oplage: 10 exemplaren genummerd I-X (*"contenant un poème autographe et une illustration originale de Patrick Conrad"*), en 200 exemplaren genummerd 1-200.

Nr. 64, met opdracht van de auteur aan Marie Gevers, *"avec ma sincère gratitude pour ses encouragements, en respectueux hommage [mai 1967]"*.

Aangekocht op de veiling van Ferraton (Sint-Gillis, Brussel), 6 mei 2017, lot 694.

Felix Timmermans, 1886-1947 / Hubert Lampo. - Brussel : Manteau, 1961. - 43 p. : ill. (Monografieën over Vlaamse letterkunde ; vol. 23). Cat.nr. A 176040:23.

Met opdracht van de auteur aan Marie Gevers, *"uit diepe waardering [28/III/65]"*.

Aangekocht op de veiling van Ferraton (Sint-Gillis, Brussel), 6 mei 2017, lot 694.

La guerre de la vache : pièce en douze tableaux, créée à Liège, au théâtre de l'Etuve / Roger Avermaete ; inl. Marie Delcourt. - Lyon : Armand Henneuse, 1965. - 99 p. Cat.nr. C 221404.

Met opdracht van de auteur aan Marie Gevers, *"avec toute mon amitié en la remerciant de sa gentillesse"*.

Aangekocht op de veiling van Ferraton (Sint-Gillis, Brussel), 6 mei 2017, lot 694.

Levensdiepte / Frans Wittemans. - Brussel : Vanderstichelen, 1942. - 62 p. Cat.nr. 823232.

Met opdracht van de auteur, *"Aan mijn oudere zuster in de dichtkunst Marie Gevers hartelijk aangeboden [22 januari 1942]"*.

Aangekocht op de veiling van Ferraton (Sint-Gillis, Brussel), 6 mei 2017, lot 694.

Mijn vriend, de moordenaar : novellen / Marnix Gijsen. - 6de ed. - Amsterdam : Meulenhoff, 1968. - 144 p. (Meulenhoff editie ; vol. 74) Cat.nr. 823231.

Met opdracht van de auteur aan Marie Gevers, *"pour qu'elle me fait le plaisir de lire De boom van goet en kwaad, elle qui chante les arbres d'une façon si éloquente, avec le respect affectueux"*.

Aangekocht op de veiling van Ferraton (Sint-Gillis, Brussel), 6 mei 2017, lot 694.

Pleisteren, 1879-1939 / Lode Baekelmans. - Antwerpen : Het Kompas, [1939]. - 188 p. Cat.r. 823228.

Met opdracht van de auteur aan Marie Gevers, *"met groote waardering en in gemeenschappelijke herinnering aan Max Suremont"*. Musicus Max Suremont (1821-1908) ligt begraven op het Schoonselhof.

Aangekocht op de veiling van Ferraton (Sint-Gillis, Brussel), 6 mei 2017, lot 694.

Een stad van heren : prentboek van Antwerpen / Marnix Gijsen. - Amsterdam : Manteau, 1971. - 88 p. : ill. - ISBN 90-223-0299-7. Cat.nr. 823230.

Met opdracht van de auteur, "*voor Marie Gevers van harte, zie p. 34*" (waar ze is afgebeeld met een foto).

Aangekocht op de veiling van Ferraton (Sint-Gillis, Brussel), 6 mei 2017, lot 694.

La Chanson d'Eve : premières paroles . La tentation . La faute . Crépuscule / Charles Van Lerberghe ; litho's Jos. Bouuaert. - Bruxelles : Société des bibliophiles et iconophiles de Belgique, 1924. - 187 p. : ill. Cat.nr. 823183.

Uitgave opgedragen aan Émile Verhaeren, in losse katernen in foedraal. Met 12 losse lithografieën in mapje.

Oplage: 150 genummerde exemplaren, waarvan 90 op Japans papier.

Nr. 24/90; exemplaar gedrukt voor Edmond Godfroid.

Aangekocht op de veiling van Ferraton (Sint-Gillis, Brussel), 6 mei 2017, lot 978.

L'intelligence des fleurs / Maurice Maeterlinck ; litho's Bernard Cathelin. - Paris : Éditions Michèle Trinckvel, 1988. - 119 p. : ill. Cat.nr. 819323.

Losbladige uitgave, in met rood linen bekleed foedraal (uitgevoerd door Bernard Duval).

Oplage: 300 genummerde exemplaren, en 25 exemplaren hors catégorie.

Nr. 186; met handtekening van schilder, lithograaf en illustrator B. Cathelin (1919-2004), en met uitgeversprospectus.

Aangekocht op de veiling van Van de Wiele, 10-11 maart 2017, lot 217.

De legende en de heldhaftige, vrolijke en roemrijke daden van Uilenspiegel en Lamme Goedzak in Vlaanderenland en elders / Charles De Coster ; vert. Richard Delbecq ; ill. Alb. Hahn. - 4de dr. - Amsterdam : Becht, 1927. Cat.nr. 822832.

Van deze uitgave werd een luxe-editie gedrukt. Oplage: 60 genummerde exemplaren, zijnde nrs. 1-50 en I-X. Donkerblauwe uitgeversband, verzorgd door Elias P. Van Bommel, versierd met rood en goud, rode kopsnede.

Nr. 22, met boekhandelsetiket Van Piere, Eindhoven.

Aangekocht op de veiling van Van de Wiele, 20 mei 2017, lot 249.

Légendes flamandes / Charles De Coster ; ill. Alexandre Hannotiau. - Bruxelles : Parent & Fils, 1861. - 235 p. : ill. Cat.nr. 822845.

Uniek exemplaar, met 10 aquarellen en 14 tekeningen toegevoegd door kunstenaar A. Hannotiau aan zijn persoonlijke exemplaar.

Aangekocht op de veiling van Van de Wiele, 20 mei 2017, lot 250.

La Légende et les aventures héroïques, joyeuses et glorieuses d'Uilenspiegel et de Lamme Goedzak au Pays de Flandres et ailleurs / Charles De Coster ; inl. Michel de Ghelderode ; ed. Joseph Hanse ; ill. Armand Jamar. - Bruxelles : La Renaissance du Livre, [1962]. -- 521 p. : ill. Cat.nr. 822751.

Uitgegeven naar aanleiding van het 12de "*Congrès de bronchologie*" te Brugge, 23-26 mei 1962.

Oplage: 30 genummerde exemplaren.

Nr. 6, ingebonden exemplaar met vooraan het Brugse Belfort en achteraan het geneeskundig symbool van de esculaap.

Aangekocht op de veiling van Van de Wiele, 20 mei 2017, lot 253.

La légende d'Yperdamme / Eugène Demolder ; ill. Albert Delstanche. - Bruxelles: Oscar Lamberty, 1926. - 170 p. : ill. Cat.nr. 822809.

Oplage: 113 genummerde exemplaren, zijnde nrs. 1-110 en nrs. A-C.
Nr. 26, met ex-libris van Jean Jacobs en ingebonden.
Aangekocht op de veiling van Van de Wiele, 20 mei 2017, lot 283.

Le roman de Renart, transcrit du vieux français / bew. Philippe Van Tieghem en Maurice Toesca; ill. Gaston Barret. - Paris : Editions de l'Odéon, 1970. - 190 p. : ill. Cat.nr. 822799.
Uitgave in losse katernen, in met linnen bekleed foedraal.
Oplage: 275 genummerde exemplaren, zijnde nrs. 1-250 en 25 exemplaren hors commerce.
Nr. 211.
Aangekocht op de veiling van Van de Wiele, 20 mei 2017, lot 287.

De gemsbok / Hubert Van Herreweghen. - Brussel : Cultura, 1995. - 83 p. Cat.nr. 822797.
Met zwart linnen foedraal.
Oplage: 200 genummerde en gesigioneerde exemplaren.
Nr. 33, met ingeplakte overlijdensberichten van de auteur.
Aangekocht op de veiling van Van de Wiele, 20 mei 2017, nr. 290.

“Les Orphelins d’Anvers à leur chère “Mère” Madame Penninck, 15 août 1926” / graveur John Melis.
- [S.l. : s.n., 1926]. Cat.nr. 827620.
Semi-lederen album met zilveren monogram “B.P.” in foedraal.
Aangekocht op de veiling van Henri Godts, 12 december 2017, lot 305.

Les blés mouvants / Émile Verhaeren ; ill. Georges Le Meilleur. - Paris : Les Cent Bibliophiles, 1918. - 198 p. : ill. Cat.nr. 827483.
Met foedraal.
Oplage: 120 genummerde exemplaren. Met een portret van Verhaeren door Armand Rassenfosse.
Nr. 116, op naam van Lucien Gougy, met ex-libris van Lucie De Vos.
Aangekocht op de veiling van Henri Godts, 12 december 2017, lot 501.

L’homme à la branche / Emile-Edouard Terwagne ; ill. Roger Hebbelinck. - Bruxelles, Librairie générale, 1943. Cat.nr. 820753.
Losbladige uitgave.
Oplage: 129 genummerde exemplaren.
Nr. 105, met opdracht van de auteur aan Franz Hellens: *“en témoignage de ma profonde reconnaissance [...] et en hommage d’admiration [...]”*.
Aangekocht op de veiling van Romantic Agony, 28&29 april 2017, lot 628.

Manifesten / Harry Mulisch. - Zaandijk : Heijnis, 1958. - 41 p. Cat.nr. 820752.
Oplage: 250 gesigioneerde en genummerde exemplaren.
Nr. 173, met een vingerafdruk van de auteur onder de colofon.
Aangekocht op de veiling van Romantic Agony, 28&29/4/2017, lot 677.

NIEUW DRUKWERK IN DE MARGE

DE 2 ZOETE LIEVEKES PERS

Mood Indigo : tien gedichten, een brief en twee gouaches / Roger de Neef ; ill. RoBie Van Outryve. - Alveringem : De 2 Zoete Lievekes Pers, 2017. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 825606.

Het afstandelijke en evenzeer doordringbare blauw is de meest immateriële kleur die ons bezighoudt. Uit dat blauw heeft de dichter Roger de Neef in samenwerking met kunstschilder RoBie Van Outryve vormvaste beelden, stemmingen en gedichten laten ontstaan. De bundel bevat 10 gedichten en een brief met telkens twee oorspronkelijke, krachtige en fijnzinnige gouaches van Van Outryve. Handgezet en gedrukt op de degelpers door Hendrik Verschave. Met linnen foedraal.

De voorstelling gebeurde op zaterdag 14 oktober in Galerie De Zwarte Panter.

Oplage: 50 exemplaren, waarvan 35 genummerd en gesigioneerde exemplaren bestemd zijn voor verspreiding.

Nr. 10.

DE CARBOLINEUM PERS

Bloed / Arnon Grunberg ; ill. Renaat Bosschaert. - Kalmthout : De Carbolineum Pers, 2017. - 66 p. : ill. Cat.nr. 819776.

Reportage van Grunberg in Nederlandse en Duitse slachthuizen. Met tien houtsneden en vijf sierinitialen van Nicholas Meersschaert. Met de hand gezet en met de handpers gedrukt. In een beschermend schuifdoosje.

Oplage: 60 genummerde en door schrijver en kunstenaar gesigioneerde exemplaren; nrs. 1-45 gebonden in geel papier en nrs. I-XV gebonden in perkament en handgekleurd.

Nr. 15.

Buizerd / L.H. Wiener ; ill. Renaat Bosschaert. - Kalmthout : De Carbolineum Pers, 2017. - 25 p. : ill. Cat. nr. 821406.

Een nieuw verhaal van L.H. Wiener, met de hand gezet en met de handpers gedrukt. Met een lino'snede van Renaat Bosschaert.

Oplage: 60 gesigioneerde exemplaren; nrs. 1-45 gebonden in blauw papier en nrs. I-XV gebonden in perkament en met stofomslag en schuifdoosje.

Nr. XIII.

Drie verhalen / Leo Pleysier ; ill. Luk van Soom. - Kalmthout : De Carbolineum Pers, 2017. - 39 p. : ill. Cat.nr. 822576.

Drie nieuwe, niet eerder verschenen verhalen van Leo Pleysier, met tekeningen van beeldend kunstenaar Luk van Soom, die hiermee zijn eerste boek illustreert. Met de hand gezet en gedrukt.

Oplage: 100 genummerde en gesigioneerde exemplaren; nrs. 1-80 ingenaaid en nrs. I-XX handgekleurd door Luk Van Soom en gebonden in perkament.

Nr. V.

De getikte toestand en andere gedichten / Gerrit Komrij ; lino's Luc Boudens ; samenst. en tekstverantwoording Arie Pos. - Kalmthout : De Carbolineum Pers, 2017. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 826254.

Deze uitgave bevat 49 ongepubliceerde of ongebundelde jeugdgedichten van Gerrit Komrij die hij

schreef in de periode 1964-1967, dus nog vóór zijn debuut in boekvorm *Maagdenburgse Halve Bollen en andere gedichten* (1968). Hun kwaliteit is ongelijk maar de bekende thema's van Komrij – eenzaamheid, homosexualiteit, vervreemding – zijn er al in terug te vinden, en de geboorte van zijn typische eigen poëziestijl is er goed in te volgen. Met de hand gezet en met de handpers gedrukt. Papier en formaat zijn hetzelfde als het verwante *Een kerkhoflied : laatste gedichten* (EHC 779237). De lino's van Luc Boudens zijn bij deze gedichten gesneden en zijn eveneens met de handpers gedrukt, en gesigneerd. In foedraal. Omslag: Fabiano Murillo.

Het boek verscheen op de Beurs voor Kleine Uitgevers in Paradiso (Amsterdam).

Oplage: 50 genummerde exemplaren, waarbij die van medewerkers en intekenaars op naam zijn gedrukt.

Nr. 18, gedrukt voor EHC.

Parallellen : gedichten, tekeningen / Jean Pierre Rawie ; ill. Elisa Pesapane. - Kalmthout : De Carbolineum Pers, 2017. - 27 p. : ill. Cat.nr. 823406.

Beeldend kunstenaar Elisa Pesapane koos tien gedichten rond liefde en dood uit het oeuvre van Jean Pierre Rawie en plaatste er tien "parellele" tekeningen bij. Het zijn autonome werken in woord en beeld die elkaar ontmoeten op de pagina's van dit boek en elkaar versterken door de symbiose die zij aangaan. *Parallellen* gaat over de tijd die verstrijkt en ons inhaalt, over de schoonheid van herinneringen en de liefde, die – wellicht met een randje weemoed – overblijft. De tekst is met de hand gezet en met de handpers gedrukt. De tekeningen zijn digitaal gereproduceerd.

Oplage: 75 genummerde en gesigioneerde exemplaren, nrs. 1-55 gebonden in papier en nrs. I-XX gebonden in kalfsperkament. Alle exemplaren zitten in een beschermend kartonnen schuifdoosje. Nr. VII.

Uit het leven van een boekenleurer / Jos Goudswaard ; nawoord P.J. Buijnsters. - Kalmthout : De Carbolineum Pers, 2017. - 104 p. : ill. Cat.nr. 827073.

Van 1894 tot 1914 colporteerde de Nederlandse filoloog, volkskundige, bibliofoon en genealoog Jos Goudswaard (1870-1959) in Vlaanderen met boeken: van de *Volledige Dichtwerken* van Guido Gezelle en plaatwerken over de Vlaamse Primitieven of Lucas van Leyden tot een spectaculair grote en dure uitgave over raspaarden. Bij de Duitse inval in België in 1914 keerde Goudswaard terug naar Nederland, waar hij zijn herinneringen aan twintig jaar bibliofoonleurhandel op papier zette. Het resultaat, het boek *Uit 't leven van een leurer*, verscheen in 1915 (EHC B 30481) en schetst een even grappig als ontluisterend beeld van de Vlaamse cultuur en beleezenheid rond de vorige eeuwwisseling. Tegenover de schoolmeester die een jaar lang bezuinigt op z'n verwarming om één boek te kunnen kopen, staat de rijke brouwer die boeken "*flauwen truut*" vindt. Edellieden, kloosterlingen, ministers, priesters, niemand is veilig voor de vasthoudende verkoper. Goudswaard wordt onder schot gehouden, met slijk besmeurd en bijna vergiftigd, maar behoudt zijn goed humeur en zijn idealisme. De uitgave van 1915 had geen illustraties.

Deze integrale herdruk, de eerste in 102 jaar, is aangevuld met een twintig bladzijden lang biografisch nawoord door prof. dr. P.J. Buijnsters, en verlucht met 22 illustraties, vooral van titels die Goudswaard gecolporteerd heeft.

Digitaal gedrukt in vijftig genummerde exemplaren. Handgebonden en in een beschermend schuifdoosje. Nr. 20

ANDER BIJZONDER DRUKWERK

ARNON GRUNBERG

Aan Roos / Arnon Grunberg ; ill. Paul van der Steen. - [S.l.] : Korenmaat, 2017. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 826022 (Erik Tonen).

Voor het derde jaar op rij schreef Arnon Grunberg op haar verjaardag een brief aan zijn vriendin Roos. Deze keer nam die brief de vorm aan van een gedicht. In het hart van het boekje bevindt zich een tekening van Paul van der Steen, waarin de schrijver en zijn geliefde zijn afgebeeld.

Oplage: 100 exemplaren, gesigneerd door schrijver en tekenaar.

CHRISTOPHE VEKEMAN

Wonderloos / Christophe Vekeman ; linoportret Pita Snoeck. - [S.l.] : Korenmaat, 2017. - [Z.p.] : ill. (De Bordeauode reeks ; vol. 5). Cat.nr. 822853 (Hof van Jan).

Oplage: 100 gesignde exemplaren.

DEMIAN (ZIE OOK DE ZWARTE PANTER)

Ik volg de rivier, ik ben de rivier / Maarten Inghels. - [Antwerpen] : Demian, 2017. [64 p.] + glazen houder. Cat.nr. 817031.

De Antwerpse stadsdichter Maarten Inghels schreef dit gedicht tijdens een wandeltocht in de zomer van 2016. De dichter volgde de Schelde van de bron in het Franse Gouy-Le-Câtelet tot in Antwerpen. *Ik volg de rivier, ik ben de rivier* verscheen op 22 januari 2017 als Stadsgedicht. Deze uitgave is onlosmakelijk verbonden met een glazen houder gevuld met water uit de Scheldebron, in doorkijkdoos. Elke houder bevat 40 cl. zuiver bronwater.

Glasblazer: Jeroen Heerwegh (Gent); vormgeving: Indianen (Antwerpen); druk en bindwerk: Graphius (Gent).

Oplage: 100 genummerde en gesignde exemplaren, waarvan 80 in de handel.

Nr. 34.

Late night snack / Maarten Inghels. - [Antwerpen] : Maarten Inghels, [2017]. Cat.nr. 823987.

Lichtreclame-object met het woord "POETRY", als hommage aan de nachtwinkelier: *"Maarten Inghels neemt zijn missie als stadsdichter serieus. Zijn gedichten, installaties en performances zijn er voor iedereen. Niet alleen voor theaterbezoekers die na een voorstelling verbaasd op een zakdoekgedicht stoten in hun vestzak, daar eigenhandig verstoppt door Maarten. Of voor radiozendamateurs die de poëtische signalen opvangen die hij naar de maan stuurt. Maar sinds kort ook voor wie 's nachts een onverklaarbare drang naar nootjes of Dr. Oetker-pizza's komt stillen in de nachtwinkel. Met de 'Late night snack'-poetry displays – inclusief verschillende lichtstanden en cocktailglas – die hij in Antwerpse nachtwinkels installeert, wil hij het imago van de winkels weer opkrikken."* (Citaat uit: <http://www.cultureclubmagazine.be/editie/33/verhaal/4/nachtwinkelpoezie>)

Lichtreclame-object in kunststof met 120 rode, blauwe en witte LED-lampjes, compleet met netsnoer, schakelaar (knipperstand mogelijk) en ophangstelsel (kettinkje). De "Y" van "POETRY" vormt daarbij een cocktailglas.

Oplage: 32 genummerde en gesignde exemplaren, waarvan 21 exemplaren op 220 volt en 11 exemplaren op 110 volt (voor de Amerikaanse markt).

Nr. 31.

DRUKSEL

De eeuwige idioot / Carson McCullers ; vert. Katelijne De Vuyst. - [Gent] : Druksel, 2017. - [Z.p.]. Cat.nr. 824897.

Dit is de eerste maal dat er gedichten van Carson McCullers in het Nederlands verschijnen. Uitgegeven als negende boek in de reeks "*Blinde kleuromslagen*", een reeks modernistische schrijvers.

Oplage: 75 genummerde exemplaren.

Nr. 41.

Juin sur avril (extrait) = Juni over april (fragment) / Elke de Rijcke. - [Gent] : Druksel, 2017. - [Z.p.]. Cat. nr. 824898.

Deze uitgave vormt het begin van een gelijknamige dichtbundel in opbouw.

Oplage: 126 genummerde en gesignde exemplaren, zijnde nrs. 1-100 en nrs. A-Z, voor de vrienden van de uitgeverij.

Nr. 21.

EMIEL HOORNE

Griekse kerstkaarten uit Bourgogne / Pjeroo Roobjee ; ill. Jan Decleir. - Waarmaarde-Avelgem : Emiel Hoorne ; Marke : Luc Demeester, 2017. [Z.p.] : ill. Cat.nr. 821871.

Deze 20ste jubileumeditie is een uitgave ter gelegenheid van de tentoonstelling van Jan Decleir in De Spil (Roeselare). Met de hand gezet en gedrukt. Bevat een "mijmering van Pjeroo Roobjee omtrent Jan Decleirs ziel", naast een suite van 6 lino'sneden gedrukt door het Atelier Hans Van Dijck (Antwerpen).

Typografie, zetwerk en druk: Emiel Hoorne (Waarmaarde) en Xavier Michel (Meslin-l'Évêque).

Mapontwerp: Laurence Decraene (Gent).

Oplage: 35 genummerde exemplaren en één e.a. proefexemplaar.

Nr. 16.

ERWIN MORTIER

Vadertaal / Erwin Mortier. - [S.l.] : De Bezige Bij, 2015. - 28 p. + 1 losse bijlage. Cat.nr. 819239 (Schenking De Groene Waterman).

Uitgave van het eerste hoofdstuk van de gelijknamige roman waar Erwin Mortier op dat moment aan werkte, verspreid door de uitgeverij als nieuwjaarsgeschenk bij de jaarwisseling 201-2016..

FELIX TIMMERMANS

Dit is de spijskaart : een korte beschrijving van wat er zoo al op dit feest van Mariosa en Edward te eten en te drinken is ... / tekst en ill. Felix Timmermans. - [Antwerpen : De Beukelaer, 1936]. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 817888 (Fokas Holthuis).

Betreft een feestmaal aangeboden ter gelegenheid van het huwelijk van Mejuffer Mariosa Michielsens met Mijnheer Edward De Beukelaer. Verzorgde gelegenhedsuitgave, gedrukt in zwart en rood in een beperkte oplage. Geïllustreerd met 56 handgekleurde tekeningen van Felix Timmermans, waarin hij in een vrolijk verhaal schetst wat de gasten van het huwelijksfeest, op 13 juni 1936, te eten en te drinken zullen krijgen en wat er tussen de gangen door zal gebeuren: "*Wijn is gevangen zon. Hij is de echtste der dranken. Het edele vocht dat het hart der menschen verheugt [...] Te midden van de frissche malsche krobbe van de melksalaad liggen ze daar, de kreeften, de vreeselijke tanks van de zee, vol*

pinnen, haken, tangen, vijlen, nijpers, scharen, pieken en harnassen. [...] Maar de meesterkok heeft deze soort waterinsecten rood gekookt als koraal, open gekapt en losgekraakt, en daar in hun schalen licht een hagelwit vleesch U appetijtelijk toe."

Pallieter / Felix Timmermans ; vert. Rudolf J. Vonka ; ill. Alois Bilek. - Praag : Družstevní práce, 1927. - 251 p. : ill. Cat.nr. 827824 (Fokas Holthuis).
Luxe-exemplaar van de Tsjechische vertaling. Op de titelpagina heeft de naam van de schrijver een M te weinig, maar op de boekband is hij goed gespeld. Gedecoreerd heellederen band.
Oplage: 100 genummerde exemplaren.
Nr. 91.

Šelsky žalm / Felix Timmermans ; ill. Karel Svolinský ; vert. Karel Svolinský. - Praag : Symposion, 1938. - 257 p. : ill. Cat.nr. 820788 (Fokas Holthuis).
Tsjechische vertaling van Boerenpsalm. Luxe-exemplaar, met tweekleurige illustraties. Niet afgesneden. Linnen band. Met ex-libris.
Oplage: 200 genummerde exemplaren.
Nr. 46.

FILIP DE PILLECYN

Rochus / Filip De Pillecyn ; ill. Lieve Janssen. - Hamme : Filip De Pillecyncomité, 2017. - 56 p. : ill. Cat.nr. 822922 (Filip De Pillecyncomité).
Met een genummerde en gesigeneerde kleurenzeefdruk van de kunstenaars.
Oplage: 100 genummerde exemplaren.
Nr. 36.

GUIDO GEZELLE

Boomen / Guido Gezelle. - Amsterdam : L.J. Veen, [1928]. - 114 p. Cat.nr. 823179 (Fokas Holthuis).
Verguld zwart heelleder band; voorzijde omslag en rug meegebonden. In foedraal.
Gedrukt op de pers van den Eikelaar (Kortrijk) in een oplage van 500 genummerde exemplaren, waaronder 20 Romeins genummerde luxe-exemplaren.
Nr. II.

De XIV stonden, of De bloedige dagvaart ons Heeren / Guido Gezelle ; ill. Désiré Acket. - Antwerpen : Standaard-Boekhandel, 1939. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 823181 (Fokas Holthuis).
Gedrukt in violet en zwart. Met 15 originele houtsneden van Desiré Acket. Met verguld halfperkamenten band.
Eén van de 112 genummerde luxe-exemplaren, waarvan nrs. 1-100 en nrs. A-L.
Nr. 6, onafgesneden exemplaar.

JOHAN DAISNE

Dieter, of: Wanneer de wapens weigeren / Johan Daisne. - Houten : Green Escape Press, 1983. - [Z.p.]. (Ottograchtserie ; vol. 1). Cat.nr. 829242 (Fokas Holthuis).

Uitgegeven 5 jaar na het overlijden van de schrijver.

Oplage: 45 genummerde exemplaren.

Nr. 45.

Johan Daisne, 2.9.1912 - 9.8.1978 : in memoriam / Henk van Otterloo ; ill. J.H. Moesman ; vert.

Henry Fagne en Paul Wimmer. - Houten : Green Escape Press, 1978. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 829240 (Fokas Holthuis).

Met de hand gedrukt door Henk van Otterloo. Oplage: 75 exemplaren.

OCTAVE DE ACHTSTE

Het zwart uitgelicht / Inge Braeckman ; ill. Marleen Van Moere. - Harelbeke : Stadsbestuur, 2017. - [Z.p.] : ill. + schildering. (Petit Octave ; 11). Cat.nr. 821077 (Marleen Van Moere).

Uitgegeven in samenwerking met Octave de Achtste, naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling met tekeningen en schilderijen van Marleen Van Moere in de Bibliotheek Harelbeke, van 6 mei tot 27 mei 2017. De plaquette bevat een voor de gelegenheid geschreven prozagedicht van Inge Braeckman en een selectie tekeningen ontleent aan de schetsboeken uit de periode november 2016 - januari 2017 van Marleen Van Moere. Vormgeving: Octave Scheire (Gent).

Oplage: 100 genummerde en gesignde exemplaren, de eerste 15 exemplaren opgeborgen in een koft met een originele schildering.

Nr. 006.

PAUL SNOEK

Tussen vel en vlees : gedichten / Paul Snoek. - Gent : Stedelijke Jongensvakschool, 1956. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 826552 (Bibliotheek Hubert Lampo).

De tekeningen en het omslagontwerp werden door de auteur vervaardigd. Typografische verzorging en technische uitvoering werden verzorgd in de Stedelijke Jongensvakschool van Gent.

Oplage: 200 genummerde exemplaren.

Nr. 7, met opdracht van de auteur aan Hubert Lampo: *“Zeer nederig en in alle genegenheid deze bundel aan Hubert Lampo opgedragen. 8 mei 1956”*.

STEFAN HERTMANS

De bekeerlinge / Stefan Hertmans. - Amsterdam : De Bezige Bij ; Antwerpen : De Slegte, 2017. - 317 p. Cat.nr. 823061 (De Slegte).

Van de eerste druk verschenen 16 genummerde en gesignde luxe-exemplaren in een lamellenband; 4 geletterde exemplaren bleven hors commerce. Ontwerp en uitvoering door Pau Groenendijk Mooie Boeken, de prints zijn van Nicole Mosch en de initialen zijn van Karina Meister. Aan elk exemplaar zijn 6 foto's en 6 printaquarellen van de reis van de schrijver toegevoegd.

Nr. 6.

TOM LANOYE

Revue Ravage . Revue Lanoye / Tom Lanoye. - [Antwerpen] : De Slegte, 2016. - [Z.p.]. Cat.nr. 829250 (De Slegte).

Hangmap met twee gebundelde werken en een origineel van één van de columns zoals afgedrukt in *Humo*. Vormgeving: Pau Groenendijk, Mooie Boeken (Amsterdam). Oplage onbekend.

Nr. 12.

Zuivering / Tom Lanoye. - Amsterdam : Prometheus, 2017. - 350 p. + CD. Cat.nr. 827404 (De Slegte). Van deze roman verscheen eveneens een luxe-editie op 20 genummerde en gesigioneerde exemplaren. Alle 20 exemplaren zijn verschillend, d.w.z. met gebruikmaking van diverse materialen ingebonden. Vormgeving: Pau Groenendijk, Mooie Boeken (Amsterdam). Op de bijhorende, gesigioneerde CD is de auteur te beluisteren die ingekorte epiloog van het boek voorleest. Daarnaast is ook een print van "*Gideons boekenkast*" toegevoegd, een overzicht van alle exemplaren. Met tricolore leeslint. Naast deze 20 exemplaren bleven 4 geletterde exemplaren hors commerce.

In papieren tasje met afsluitgesp ;

Nr. 14, bevat losse bijlage met bindvoorbeelden.

WALTER SIEMONS / GALERIE S&S

The ellipsis : vanities and regrets / Marc Vanderleenen. - Borgerhout : Galerie S&S, 2017. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 827618.

Uitgegeven naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling in Galerie S&S, 13 oktober - 4 november 2017.

Oplage: 100 genummerde exemplaren.

Nr. 52.

Members only / Wouter Feyaerts. - Borgerhout : Galerie S&S, 2017. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 827619.

Uitgegeven naar aanleiding van de gelijknamige tentoonstelling in Galerie S&S, 20 mei - 10 juni 2017.

Oplage: 100 genummerde exemplaren.

Nr. 12.

Met Revolver op zak door de seventies / Frank Heirman, Gerd Segers. - Borgerhout : Galerie S&S, 2017. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 817892.

Uitgegeven naar aanleiding van de tentoonstelling rond het Vlaamse tijdschrift *Revolver*, door Gerd Segers opgestart in 1968, in Galerie S&S, 28 januari - 11 februari 2017.

Zeefdruk omslag: Walter Siemons.

Oplage: 100 exemplaren.

WARD RUYSLINCK

Wierook en tranen / Ward Ruyslinck. - 25 ed. - Amsterdam ; Antwerpen : Manteau, 1987. - 139 p. Cat.nr. 827824 (Fokas Holthuis).

Uniek auteursexemplaar van deze jubileumeditie, zeer kundig en luxe gebonden in heelleder met vergulde rugbelettering en gouden lijnen op voor- en achterplat. De cassette heeft een lederen voorrand en is bekleed met marmerpapier. In cassette.

WILLEM ELSSCHOT

Patates frites, zijnde antwoorden op een enquête naar de aard der Hollanders uitgeschreven door den Heer Henri Habert, vervat in twee brieven, een van André de Ridder, zich noemende Willem Elsschot, de andere door Jan van Nijlen geschreven tijdens hun verblijf in Holland gedurende de eerste Wereldoorlog toen de Germaanse furie woedde over België / Willem Elsschot ; Jan van Nijlen. - Haarlem : De Tuinwijkpers, [1985]. - [Z.p.]. Cat.nr. 822855 (Fokas Holthuis).
Met de hand gezet en gedrukt in een zeer kleine oplage.

WILLY ROGGMAN

Thesaurus privatus : ludiek lyriekconstruct / Willy Roggeman. - [Gent] : Het Balanseer, 2017. - 73 p. ISBN 978-90-79202-45-4. Cat.nr. 829399 (Het Balanseer).
Dit is het eerste deel van een driedelig lyriekproject. Vormgeving: Danny Dobbelaere (Grafijn, Gent).
Oplage: 100 genummerde en gesigioneerde exemplaren, zijnde nrs. 1-90 en nrs. A-J, niet in de handel.
Nr. 48.

DE ZWARTE PANTER

Dr. Hugo Heyrman : transparency of time / Joannes Késenne. - Antwerpen : De Zwarte Panter, 2017. - 119 p. : ill. Cat.nr. 820443.
Deze bibliofiele uitgave werd voorgesteld op 14 mei 2016 ter gelegenheid van de gelijknamige tentoonstelling in Galerie De Zwarte Panter, van 15 januari tot 12 maart 2017.
Er verscheen ook een bibliofiele editie in een foedraal met een origineel werk van Dr. Hugo Heyrman, acryl op papier, in een oplage van 17 genummerde exemplaren. Vormgeving: Thomas Soete.
Nr. 10.

Folie à deux / Nick Andrews, Nadia Naveau. - Antwerpen : Demian / De Vrienden van De Zwarte Panter, 2017. - [Z.p.] + aquarel. Cat.nr. 824899 (Demian).
De bibliofiele editie bevat een aquarel van Nick Andrews, een collage object en een cut-out van Nadia Naveau en twee leporello's met werk gemaakt tijdens een recente reis naar Mexico. Nick Andrews' tekst "*The Ballad of Nick & Nadia*" completeert dit reisverslag. Het geheel is gevat in een luxe linnen overslagmap, vormgegeven door Jelle Jespers.
Boekpresentatie tijdens de vernissage van de tentoonstelling *Revised Recollections* van Nick Andrews in Galerie De Zwarte Panter op zaterdag 9 september 2017.
Oplage: 40 genummerde en gesigioneerde exemplaren, waarvan 30 exemplaren voor de handel.
Nr. 5.

De wroetelkamer van de kleine laborant / Pjeroo Roobjee. - Antwerpen : Demian / De Vrienden van De Zwarte Panter, 2017. - [Z.p.] + ets en een handgeschreven Labonieuwsje. Cat.nr. 819314 (Demian).
De bibliofiele editie bestaat uit een gedicht, een originele bijgekleurde ets en een handgeschreven "Labonieuwsje" en is gevat in een luxe linnen overslagmap. Het werd voorgesteld tijdens de vernissage van de gelijknamige tentoonstelling in Galerie De Zwarte Panter, geopend van 18 maart tot 7 mei 2017.
Oplage: 32 genummerde en gesigioneerde exemplaren, waarvan 25 exemplaren voor de handel.
Nr. 13.

DIVERSE AANWINSTEN

Fragmenten / Herakleitos ; vert. Everhard Hoek. - [Amsterdam : Balkema], 1944. Cat.nr. 821804 (Fokas Holthuis).

Tweetalige editie; met de eerste Nederlandse vertaling. Typografische verzorging J. van Krimpen.
Gebonden in een luxeband van heelperkament met rugtitel in goud.
Oplage 100 exemplaren.

Hoofdstukken uit mijn autobiografie / Raoul van Caenegem. - [S.l.] : van Caenegem, 2017. - 47 p. : ill. Cat.nr. 818611.

Uitgave met enkele hoofdstukken uit zijn autobiografie. Redactionele begeleiding: Ludo Simons.
Vormgeving: Frederik Hulstaert.
Oplage: 200 exemplaren.

Een licht zwaargedicht / W.B. - [Kapellen : Walter Beckers], 1973. Cat.nr. 825196.

Een rode baksteen met wit opschrift "*Stoned*", in een vintage patisserie doosje met roze onderzijde.
Titel in rode inkt op het deksel.

Mijmeren rond vijftig : een vingeroefening met pen en pers / Hendrik Verschave. - Alveringem : 2 Zoete Lievekes Pers, 2003. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 821906 (Hendrik Verschave).

Uitgegeven naar aanleiding van de 50ste verjaardag van Hendrik Verschave. Tekst, lino's, zet- en bindwerk zijn van zijn hand, evenals het drukken op de eigen handpersen. Een eerste proeve van wat mettertijd uitgroeide tot de 2 Zoete Lievekes Pers, opgedragen aan Wil Broese.
Oplage: 50 genummerde en gesigioneerde exemplaren.
Nr. 48.

Ogen-blik : een verhaal / Walter Beckers. - Kapellen-Kalmthout : Walter Beckers, 1970. Cat.nr. 826536 (Bibliotheek Hubert Lampo).

Vouwblad in plastieken houder.
Oplage: 200 genummerde exemplaren.
Nr. 7.

Onmens in personenwagen / Gerard Herman. - [S.l.] : Het Balanseer, 2016. - [Z.p.] : ill. ISBN 978-9079-2024. Cat.nr. 821136 (Standaard Boekhandel).

Kunstenaarsboek.
Oplage: 126 genummerde exemplaren.
Nr. 76.

Op zaterdagmorgen na de lessen / L.H. Wiener. - [Haarlem] : Korenmaat, [2017]. - [Z.p.]. Cat.nr. 821522 (Minotaurus).

Eind 2015 riep een jury met o.a. Adriaan van Dis dit verhaal van L.H. Wiener uit tot het mooiste Nederlandse verhaal van na de Tweede Wereldoorlog. Het verhaal is een in memoriam voor de 15-jarige leerlinge Saskia van den Mosselaar. Door terug te vertellen van de uitvaart naar de laatste ontmoeting met de leerlinge schrijft Wiener haar bij wijze van spreken weer tot leven.
De uitgave bestaat in twee uitvoeringen: 60 exemplaren werden gedrukt op gewoon papier en gebonden met de cahiersteek; 40 exemplaren werden gedrukt op Zerkall en in linnen gebonden door Herman van Waarden.

Aan de uitgave is het verslag toegevoegd, getiteld "*Brieffragment*", van die laatste ontmoeting tussen docent en leerling zoals Saskia van den Mosselaar die zelf beschreef in een brief aan een vriendin. EHC bezit de gewone versie.

Poëzie in het Paleis : herinneringsplaat, Brussel, 28 sept. 1966. - [S.l.] : Kunst en Cultuurverbond, 1966. - 1 LP. Cat.nr. 818408 (Demian).

Enkele maanden na *Poëzie in Carré*, vond in september 1966 in Brussel een driedaags poëziefestival plaats: de eerste dag een forum en workshop, de tweede dag een happening en uiteindelijk een nooit geziene, en in wezen nooit echt herhaalde poëzieavond met het kruim van de Nederlandstalige poëzie: jong en oud, klassiek en experimenteel, Nederlanders en Vlamingen. Geheel in sixties-stijl werd die culturele avond in het deftige Paleis voor Schone Kunsten (nu BOZAR) een daad van verzet, met dronken dichters die elkaar en ook wel het publiek uitscholden. Dit gebeuren zou de inspiratiebron vormen voor de *Nachten van de Poëzie*. Van dit evenement verscheen de LP "*Poëzie in het Paleis*". Radio 68 draait de A-kant, met bijdragen van de dichters Paul Snoek, Ben Cami, Pieter G. Buckinx, Herman J. Claeys, Cees Buddingh', Ivo Michiels, Hans Verhagen, Breyten Breytenbach, Louis Lehmann, Albert Bontridder, Gust Gils, Johnny The Selfkicker en Ted Joans met een hommage aan André Breton.

Sterk zij de tale der woorden! / Jan Verhaeghe. - [Brugge] : Jan Verhaeghe, 1992. Cat.nr. 823884 (Guide Gezellegenootschap).

Houten box met 8 losse papieren multiples. Deze multiples vormen een twee-dimensionele samenvatting van de niet-installatie "*Sterk zij de tale der woorden*". De installatie is door beeldend kunstenaar Jan Verhaeghe uitgedacht naar aanleiding van de tentoonstelling "*Gezelle-getoond, eigentijds verbeeld*" te Brugge, september-oktober 1992.

Oplage: 30 genummerde exemplaren.

Nr. 21.

Te koop wegens stopzetting hobby / Gerard Herman. - [S.l.] : Het Balanseer, [2013]. - [Z.p.] : ill. Cat. nr. 822027 (Netwerk).

Kunstenaarsboek.

Turbulenties! / Frank Pollet. - Bergen op Zoom : Kleinood & Grootzeer, 2017. - 47 p. - ISBN 978-90-76644-86-8. Cat.nr. 826682 (Kleinood & Grootzeer).

Met de hand gezet door graficus/uitgever Gerrit Westerveld.

Oplage: 100 genummerde en gesigioneerde exemplaren.

Nr. 71.

Wat het raadsel achterlaat / Guy Commerman. - Bergen op Zoom : Kleinood & Grootzeer, 2017. - 63 p. - ISBN 978-90-76644-82-0. Cat.nr. 821454 (Kleinood & Grootzeer).

Vormgegeven en met de hand gemaakt door graficus/uitgever Gerrit Westerveld.

Oplage: 100 genummerde en gesigioneerde exemplaren.

Nr. 61.

Winterwerk / essay Els Vermeersch ; gedichten , schilderijtjes e lino-omslagvignet Robie Van Outryve, . - [Diksmuide] : Robie Van Outryve, 2004. - [Z.p.] : ill. Cat.nr. 821873 (Robie Van Outryve).

Bibliofile uitgave met 12 gedichten, 4 schilderijtjes en 1 lino-omslagvignet. Handgezet en gedrukt op de 2 Zoete Lievekes Pers van Henrik Verschave (Alveringem).

Oplage: 36 gesigioneerde exemplaren, zijnde nrs. 1-30 en nrs. I-VI.

Nr. 18.

Zwaartekracht / Joris Denoo. - Bergen op Zoom : Kleinood & Grootzeer, 2017. - 33 p. - ISBN 978-90-76644-83-7. Cat.nr. 823407 (Kleinood & Grootzeer).

Met de hand gezet door graficus/uitgever Gerrit Westerveld.

Oplage: 100 genummerde en gesignde exemplaren.

Nr. 35.

OPVALLENDE SCHENKINGEN EN DEPONERINGEN

In de loop van 2017 deponeerden Artesis Plantijn Hogeschool – Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen, Doorbraak, Faro, Havenbedrijf Antwerpen, het Poëziecentrum (Gent), het provinciebestuur Antwerpen, uitgeverij Pelckmans, het Vlaams Fonds voor de Letteren hun publicaties in de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience. Daarnaast deponeerden zo'n 260 Vlaamse heemkundige kringen hun tijdschrift in het kader van de samenwerkingsovereenkomst met Heemkunde Vlaanderen.

Als stedelijke bewaarbibliotheek werden publicaties ontvangen van het Documentatiecentrum Noorderpolders, het Letterenhuis, Museum Mayer van den Bergh, het MAS | Museum aan de Stroom, het Middelheimmuseum, het Museum Plantin-Moretus, het OCMW Antwerpen, de Openbare Bibliotheek Antwerpen (Couwelaar en Kotter), Red Star Line Museum, het Rubenianum, en de vakbibliotheek van Den Bell.

Naar jaarlijkse gewoonte werden eveneens schenkingen ontvangen vanwege het DIVA – Antwerp Home of Diamonds (Antwerpen), Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen, en de Stadscampus (Universiteit Antwerpen), en ook van Herita en van Iedereen Leest, in het kader van de onderlinge samenwerkingsovereenkomsten. Iedereen Leest voerde in dat kader o.a. de tijdschriften 'Eselsohr' en 'Libbylit' af naar de Erfgoedbibliotheek.

Het Letterenhuis is een bevoorrechte partner van de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience. In de loop van 2017 herbestemde het diverse pakketten naar ons, waaronder een collectie veiling- en antiquariaatscatalogi en de volledige tijdschriftencollectie Oostland van de Koninklijke Vereniging van Limburgse Schrijvers.

Begin 2017 viel de beslissing om de historische bibliotheek van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde over te dragen aan de Universiteitsbibliotheek Gent. Dubbels werden vervolgens aangeboden aan de partnerbibliotheken van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek, waaruit ook onze Erfgoedbibliotheek een selectie kon maken.

De Leuvense universiteitsbibliotheek anderzijds bood collecties aan van de 'Frankfurter Allgemeine' en het 'NRC Handelsblad' aan de Erfgoedbibliotheek, die hiervoor als depothouder optreedt, om lacunes op te vangen of minder kwaliteitsvolle exemplaren te vervangen.

Bibliotheek De Krook voerde ingebonden jaargangen van de 'Vrij Nederland'-boekenbijlages af naar de Erfgoedbibliotheek.

Henrik Barends & Anneke Pijnappel van uitgeverij Voetnoot (Antwerpen) bezorgden de Erfgoedbibliotheek een pakket met diverse in de collectie ontbrekende uitgaven, waaronder ook variante omslagversies.

Dichter en vertaler Jan H. Mysjkin (Parijs) schonk de Erfgoedbibliotheek een pakket met diverse in de collectie ontbrekende uitgaven, veelal in beperkte oplage, waar hij aan heeft meegewerkt.

Jan Ceuleers (1952) is een onafhankelijk onderzoeker, antiquaar en uitgever op het terrein van de avant-garde. Sinds 2016 schenkt hij regelmatig pakketten aan de Erfgoedbibliotheek, ook in 2017: *‘Sinds de jaren 1970 ben ik gebruiker van de rijke collectie van wat nu EHC heet. Mijn schenking is maar een heel bescheiden compensatie van het plezier waarmee ik daar zoveel heb mogen leren.’*

En Wim D’Haluin (Antwerpen) tenslotte schonk de Erfgoedbibliotheek het supportersblad van basketbalclub Brabo BBC (Antwerpen), zijnde nummers 1 (6 september 1956) t.e.m. 1232 (7 april 1988).

HERBESTEMMINGEN

Mits akkoord van de schenker worden niet in de collectie opgenomen exemplaren maximaal herbestemd. In de loop van 2017 kon er worden herbestemd naar ADVN, APH – Academie voor Schone Kunsten (Antwerpen), APH – Conservatorium (Antwerpen), Bekribu (Belgische vriendenkring van Burundi), Bijzondere collecties KULeuven, DIVA (Antwerpen), Havenbedrijf Antwerpen, KMSK (Antwerpen), KULeuven-Universiteitsbibliotheek, Letterenhuis, MAS – Museum aan de Stroom (Antwerpen), OB Antwerpen, Rubenianum (Antwerpen), Oxfam-bookshop (Antwerpen), Museum Red Star Line (Antwerpen), SOMA (Brussel), Stadsarchief Kortrijk, Stadscampus – UAntwerpen, en Vakbibliotheek Den Bell.

Anderzijds werden dubbels uit de bibliotheekcollectie van Hubert Lampo herbestemd naar het Letterenhuis.

OVERZICHT SCHENKERS

Abdijmuseum Ten Duinen (Koksijde), AE-LAB (Prof. Dr. Inge Bertels, Brussel), Afdeling Cultureel Erfgoed – Collectie van de Vlaamse Gemeenschap (Brussel), Agentschap Onroerend Erfgoed (Brussel), Antiquariaat Erik Tonen (Antwerpen), Antiquariaat Hinderickx & Winderickx (Ndl., Utrecht), Antwerpen Boekenstad (Antwerpen), APB Provinciaal documentatiecentrum Atlas (Antwerpen), Apache, Atlas – integratie & inburgering Antwerpen, Geert Barzin (Deurne), Marc Bastijns (Schoten), Guy Beerten (Sint-Truiden), Belgisch Historisch Instituut te Rome (Rome, It.), Vered Ben-Kiki (Antwerpen), Pieter Beullens (Antwerpen), Bert Bevers (Antwerpen), Boekhandel Groene Waterman (Antwerpen), André Boen (Kallo), Bond Beter Leefmilieu (Brussel), Simone Bouttry (Brasschaat), Wim Bouw (Merksem), Martin Braem (Kapellen), Leen Brasseur (Antwerpen), Maurice Bronselaer (Mortsel), Koen Broucke (Boechout), Bruns B.V. (Ndl., Bergeijk), Dr. C.G. Brouwer (Ndl., Amsterdam), Margo Buelens-Terryn (Antwerpen), Carbolineum Pers (Kalmthout), CD&V (Brussel), Bob Chabot (Schoten), Serge Coopman (Antwerpen), David Coppoolse (Antwerpen), Eliën Crombeen (Serskamp), Wim D’hooge (Ekeren), Bert De Bruyne (Antwerpen), DACOB (Brussel), De Klaproos (Ndl., Breda), De Lezenaar (Hasselt), José De Poortere (Deinze), Marcus De Schepper (Mechelen), Huguette Declercq (Kortrijk), Pierre Delsaerdt (Mortsel), Tom Deneire (Antwerpen), Departement Cultuur provincie Antwerpen, Deutsches Literaturarchiv (Dtsl., Marbach am Neckar), Deutsprachige Evangelische Gemeinde in der Provinz Antwerpen, Dienst Cultuur provincie West-Vlaanderen (Sint-Andries), Dienst Erfgoed provincie

Antwerpen (Antwerpen), Dienst Erfgoed provincie Oost-Vlaanderen (Gent), Dienst Landbouw & Platteland provincie Oost-Vlaanderen (Gent), Willem Driesen (Zepperen), Bart FM Droog (Ndl., Eenrum), Erfgoedcel Mijl-Erfgoed (Genk), Familie Jacobs (Antwerpen), Fedustria (Brussel), FeliXart Museum (Drogenbos), Fondation Gaston Bertrand (Brussel), Galerie De Zwarte Panter (Antwerpen), Galerie Ronny van de Velde (Knokke), Gemeentearchief Waregem, Gemeentebestuur Temse, Geschied- en Heemkundige Kring van Ronse en het Tentement van Inde (Ronse), Kees Godefrooij (Ndl., Amsterdam), Christian en Annemie Goedtkindt - De Deken (Antwerpen), Bernard Goorden (Brussel), Groninger Museum – Dr. Egge Knol (Ndl., Groningen), Dr. Erik Hagoort (Ndl.), Heemkring De Souvereinen (Lokeren), Heemkring Den Dissel (Sinaai), Heemkring Gestella (Gistel), Heemkring Staden, Heemkunde Vlaanderen (Mechelen), Heemkundig Genootschap De Twee Ambachten (Assenede), Heemkundige Kring De Kaeck (Wommelgem), Heemkundige Kring Diepenbeek, Heemkundige Kring Erpe-Mere, Heemkundige Kring Moorslede, Lena en Jef Hendrickx (Sint-Antonius), Herita (Antwerpen), Leen Heyrman (Zwijndrecht), Hof van Jan (Ndl., Haarlem), Hans Hoosemans (Antwerpen), Prof. Dr. Gustaaf Janssens (Leuven), Evelien Jonckheere, Katholieke Hogeschool Leuven, Kerkfabriek Sint-Willibrordus (Antwerpen), Marcel Kocken (Mechelen), Koning Boudewijnstichting (Brussel), Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde (Ndl., Dordrecht), Jürgen Kühl (Dtsl.), KULeuven – Bijzondere Collecties, Kusterfgoed (Oostende), Jan Lampo (Antwerpen), Landelijke Gilden (Lochristi), Guy Leclercq (Wichelen), Mieke Lietaer (Zwijndrecht), LINC vzw (Leuven), Literair Productiehuis Wintertuin (Ndl., Nijmegen), Jacqueline Maes (Beveren), MarHa!tentatief vzw (Mortsel), Xtine Mäßer (Burcht), Ad Meskens (Mechelen), Jeaninne Meyvis (Berendrecht), Erwin Mievis (Deurne), Norbert Moermans (Antwerpen), Monumentenwacht Vlaanderen (Antwerpen), Musée National d'Histoire et d'Art (Luxembourg) Museum Oskar Reinhart – Harry Joelson-Strohbach (Dtsl., Winterthur), Museum Meermann | Huis van het boek (Ndl., Den Haag), Niels ErfgoedArchief (Niel), Drs. Jan Noorlandt (Ndl., Rhenen), Maria Nuyens (Ekeren), Ons Erfdeel (Rekkem), Wilfried Onzea (Mortsel), Openbare Bibliotheek Brugge – Biekorf, Openbare Bibliotheek Gent – De Krook, Openbare Bibliotheek Mechelen, Openbare Bibliotheek Schoten, Openbare Bibliotheek Turnhout, OpenDoek (Antwerpen), Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde, Jan Oversteijns (Deurne), Wilfried Pas, Pam Velzeke, Jozef Peeters (Kessel-Lo), Patrick Pieters (Hoboken), Robert Plompen (Kontich), Jan Possemiers (Hoboken), Herman Potters (Hoboken), Norbert & Georgette Poulain-Caese (Gent), Provinciaal Informatiecentrum Tolhuis (Brugge), Patricia Quintens (Brussel), Linsy Raaffels (Brussel), Raoul Maria de Puydt en -fonds (Dilbeek), An Renard (Brasschaat), Sine Renders (Wijnegem), Reynaertgenootschap vzw (Sint-Niklaas), Jean Robaey (It., Modena), Rockoxhuis – Hildegard Van de Velde (Antwerpen), Willem M. Roggeman (Dilbeek), Peter Rogiest (Wondelgem), Michael Rosenfeld (Antwerpen), Roland Rotsaert (Brugge), J.H. Schaepkens Van Riempst (Edegem), Jaak Schoonbaert (Sint-Michiels), Godelieve Simons (Antwerpen), Ludo Simons (Antwerpen), Sint-Andries 2000 (Antwerpen), Logan Sisley (Dublin), SK Nieuw Stabroek, Theo Slachmuylders (Hombeek), Hendrica Smet (Borsbeek), Marc Somers (Antwerpen), Wim en Christiane Somers-Fissers (Hove), Stadsarchief Lier, Stadsarchief Lokeren, Stadsbestuur Sint-Niklaas, Stadsarchief Turnhout, Gie Stappaerts (Antwerpen), Lucienne Stassaert (Berchem), Stedelijke Musea (Sint-Niklaas), Marc Stevens (Merksem), Stichting Dubitatio Liberat (Antwerpen), Stichting Geo Verbanck (Sint-Niklaas), Studiedienst Vlaamse Regering (Brussel), Ludo Stynen (Schoten), Paul Syniawsky (Deurne), Erwin Taeijmans (Antwerpen), Pierre Tissot van Patot (Ndl., 's-Gravenhage), Herwig Todts (Brasschaat), Toerisme Ieper, Toerisme Leuven, Uitgeverij C.J. Aarts (Amsterdam, Ndl.), Uitgeverij de Buitenkant (Amsterdam), Uitgeverij Egmont (Brussel), Uitgeverij Vanden Broele (Brugge), Universitätsarchivs der Wirtschaftsuniversität – Dr. Johannes Koll (Wien, Oostenrijk), Universiteitsbibliotheek Gent, Gaston Van Bulck (Mechelen), Kris Van de Castele (Berchem), Marc van de Cruys (Wijnegem), Natacha Van de Peer, Frans Van den Branden (Kalmthout), Marcel Van den Heuvel (Borsbeek), Mon Van den Heuvel (Lier), Dr. J. Van den Nieuwenhuizen (Antwerpen), Manu

van der Aa (Turnhout), Dirk Van Duyse (Beveren), Prof.dr. Herman Van Goethem (rector UA Antwerpen), Guy Van Hoof (Antwerpen), Steven Van Impe (Berchem), Ad Van Maanen (Berchem), Ann Van Peer (Berchem), Rika Van Tichelen (Antwerpen), Ilse Van Uffelen (Merksem), Minske van Wijk (Antwerpen), Hendrik Vandeginste (Mechelen), Armand Vandeplas (Antwerpen), Katrien Vanderheyden (Kortrijk), Kevin R.A. Verboven (Massenhoven), Vlaamse Vereniging Leerkrachten Geschiedenis, Herwig Verleyen (Brugge), François Vermeulen (Antwerpen), Hendrik Verschave (Alveringem), Ghislain Verstraete (Menen), Pieter Jan Verstraete (Kortrijk), H.D.L. Vervliet (Wilrijk), Vlaams Parlement (Brussel), Vlaamse Erfgoedbibliotheek (Antwerpen), Vlaamse Esperantobond (Antwerpen), Vlaamse Landmaatschappij – regio Oost (Herentals), Vlaamse overheid – Departement Cultuur, Jeugd & Media (Brussel), Vlaamse Volksbeweging (Berchem), Vlaanderen Morgen Rotselaar (Rotselaar), VVBAD (Berchem), Felix Waldack (Laarne), Dick Wessels (Deurne), Wommelgemse Heemkundige Kring de Kaeck, Eva Wuyts (Heist-op-den-Berg), Wilfried Wynants (Booischoot), Willem Elsschoot Genootschap, Zentrum für Regionalgeschichte in der Deutschsprachigen Gemeinschaft (Büllingen).

BEELDVERANTWOORDING

Alle foto's en scans uit de collectie zijn gemaakt door medewerkers van de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience, behalve die op de voorpagina, p. 31 en p. 28: ©GATE15/Luc Roymans, p. 10, p. 19, p. 21, p. 26, p. 30: Ans Brys, p. 13: © Vlaamse Erfgoedbibliotheek/Stefan Tavernier, p. 27: Hugo Maertens, p. 29: still uit het promotiefilmpje rond de voorleesweek © Universiteit Antwerpen.

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever: An Renard
Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience
Hendrik Conscienceplein 4, 2000 Antwerpen
tel. 03 338 87 10
www.consciencebibliotheek.be
consciencebibliotheek@stad.antwerpen.be

Antwerpen 2018

D/2018/0306/100

